

asplan
viak

Miljøovervåkingsprogram

Status og tilstandsovervåking av
automatisk fredete arkeologiske
kulturminner i utvalgte
kommuner

RAPPORT FRA REGISTRERINGER

2022

Sandnes kommune

MOV-ARK RAPPORT NR. 6

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver: Riksantikvaren

Tittel på rapport: Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner

Oppdragsnavn: Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner

Oppdragsnummer: 633801-01

Utarbeidet av: Guro Skjelstad og Kjersti I. Vevatne

Oppdragsleder: Kjell Arne Valvik

Tilgjengelighet: Åpen

01	9. jan. 2023	Rapport	KIV	AS
Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS

Forord

På vegne av Riksantikvaren har Asplan Viak AS gjort kontrollregistreringer av et utvalg automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sandnes kommune. Arbeidet er del av miljøovervåkingsprogrammet «Status og tilstandsovervåkning av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner».

Denne rapporten gjelder kontrollregistreringer gjort i Sandnes kommune mai 2022, og er sjette rapport i en serie av ti.

Rapporten er skrevet av arkeologene Guro Skjelstad og Kjersti I. Vevatne. Arbeidet i felt ble gjort av Kjersti I. Vevatne og Torunn Rosnes Jæger.

Leikanger, 09.01.2023

Kjell Arne Valvik

Oppdragsleder

Astrid Storøy

Kvalitetssikrer

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	5
	1.1. Bakgrunn og formål	5
	1.2. Kulturminnene som skal registreres	6
2.	Området	9
	2.1. Kulturhistorisk bakgrunn	10
	2.2. Utvalget av kulturminner	12
3.	Metode	15
	3.1. Tilstandsvurdering	15
	3.2. Om automatisk fredete arkeologiske kulturminner	15
	3.3. Registrering	16
	3.4. Årsaker til tap / skade og trusselbilde	18
	3.5. Effekter av vern	19
	3.6. Registreringskategorier	19
	3.7. Vernekategorier: A og B	22
	3.8. Analyse og statistikk	23
4.	Tidligere registreringer i Sandnes kommune	25
5.	Funn og analyser av kontrollregistrering 2022	27
	5.1. Tilstand og tilstandsending	28
	5.2. Tap og årsak	32
	5.3. Skade og årsak	33
	5.4. Skjemmet og årsak	38
	5.5. Forbedring og årsak	41
	5.6. Geografisk fordeling av tap, skade og skjemming	42
	5.7. Tap, skade og skjemming fordelt på kulturminneart	42
	5.8. Tap, skade og skjemming fordelt på arealbrukstype	44
	5.9. Status i arealplaner	51
	5.10. Vernekategori	59

6. Konklusjon	62
7. Etterord: Råd om kontrollregistrering i Sandnes	67
7.1. Råd til feltarbeidet	67
7.2. Råd til nye omdrev av miljøovervåkingsprogrammet	68
7.3. Råd og forslag til oppfølging - til kommune og regional kulturmiljøforvaltning	70
8. Tabell over kontrollregistrerte lokaliteter	73
9. Kilder	79
10. Vedlegg - registreringskategorier	80

1. Innledning

Figur 1-1. Murer ved bygdeborgen Storaberget (Askeladden ID 14958). Utsyn mot Forenesvatnet, Storavatnet og Rennarsundet. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS

1.1. Bakgrunn og formål

Miljøovervåkingsprogrammet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner», (*MOV arkeologi*), beskriver tilstand og registrerer endringer for et utvalg automatisk fredete kulturminner i et representativt utvalg kommuner. De innsamlede dataene skal inngå i oppbyggingen av lange tidsserier som er relatert til miljøforvaltningens kunnskapsbehov og løpende forvaltning. Programmet gir Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen.

Programmet bygger på:

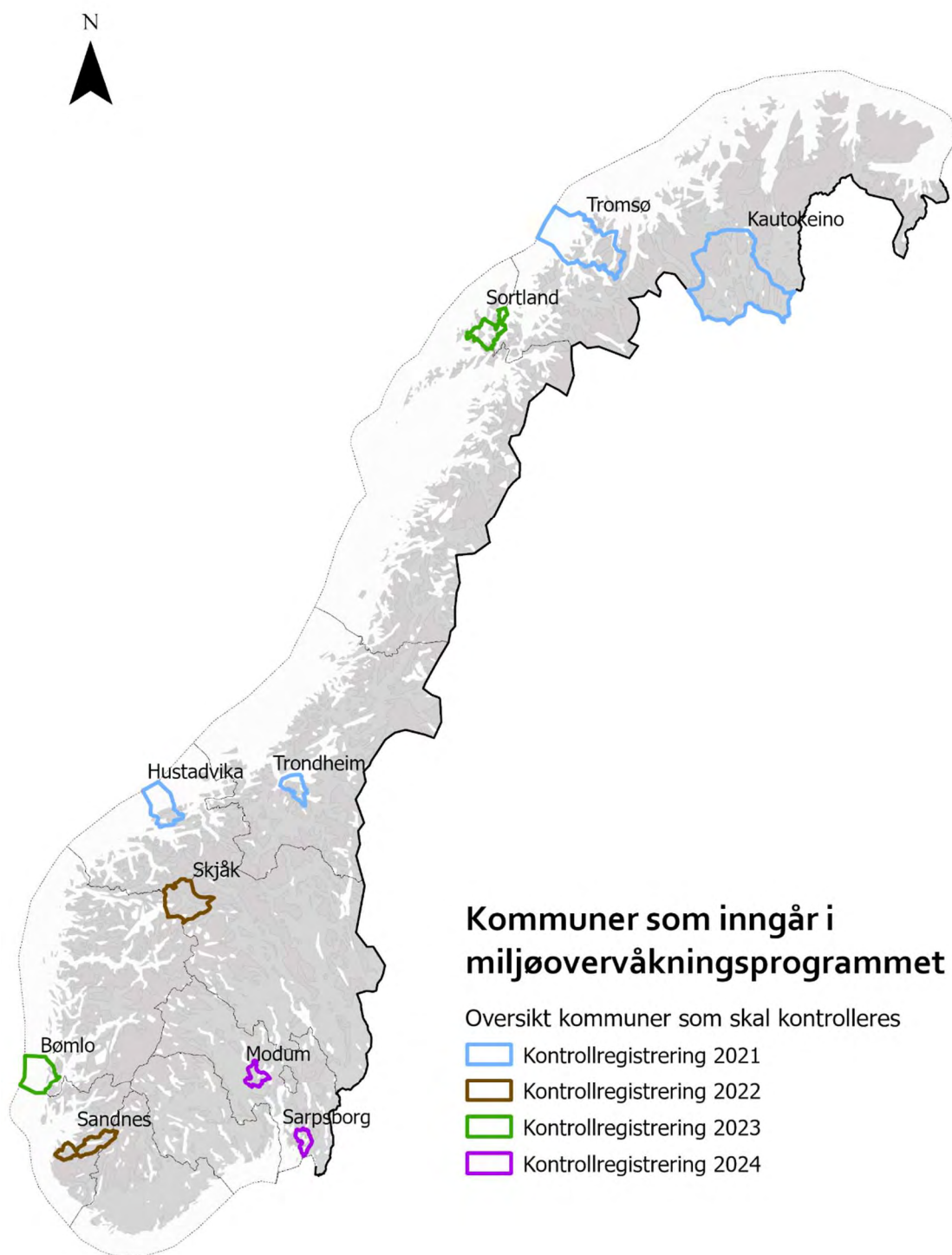
- Det tidligere miljøovervåkingsprogrammet «*Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner*», som ble gjennomført i regi av Riksantikvaren mellom 2000 og 2014. Målet med dette tidligere overvåkingsprogrammet var å få oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner ved kontroll i 16 utvalgte kommuner. Dette ble utført av NIKU på oppdrag av Riksantikvaren.
- Første omdrev i miljøovervåkingsprogrammet: *Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner*. Kontrollregistreringene ble gjennomført i 10 utvalgte kommuner mellom 2015 og 2020. Arbeidet ble utført av Sweco på oppdrag fra Riksantikvaren. Av de utvalgte kommunene var det ni som også hadde blitt kontrollregistrert i det første miljøovervåkingsprogrammet.

Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet fra 2000 og fram til nå. For ni av de ti kommunene som skal registreres i dette omdrevet, foreligger det tilstandsvurderinger og statistikk fra 2000 og fram til i dag.

1.2. Kulturminnene som skal registreres

Følgende ti kommuner skal kontrollregistreres i dette omdrevet av programmet:

Kommune	Antall lokaliteter	År
Tromsø	208	2021
Trondheim	188	2021
Kautokeino	101	2021
Hustadvika (tidl. Fræna)	132	2021
Skjåk	108	2022
Sandnes	182	2022
Bømlo	199	2023
Sortland	100	2023
Sarpsborg	396	2024
Modum	69	2024

Figur 1-2. Kommuner som inngår i miljøovervåkingsprogrammet 2021-2024.

Med grunnlag i nytt datatilfang fra kontrollregistreringene skal det gjøres analyser som blant annet får fram:

- Årsaker til tap og skade på automatisk fredete arkeologiske kulturminner
- Trusselbilder
- Virkning av ulike former for vern

Samlet sett omfatter datagrunnlaget 1683 lokaliteter, som kan deles i to kategorier:

- A. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone C eller D, områdefredninger etter kulturminneloven § 19 eller gjennom skilting eller annen tilrettelegging for publikum.
- B. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

2. Området

Figur 2-1. Gårdsanlegg med tufter og gardfar på Auestad (Askeladden ID 14985). Utsyn mot Skjørestad. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Sandnes er en by og kommune på Nord-Jæren / Ryfylke i Rogaland. Sandnes ble opprettet som bykommune (ladested) i 1860 ved utskilling fra Høyland kommune. I 1965 ble Sandnes slått sammen med Høyland igjen, til en ny storkommune hvor både Hetland øst for Gandsfjorden og Høle bydel ved Høgsfjorden ble innlemmet. I 2020 ble tidligere Forsand kommune innlemmet i Sandnes kommune. Kommunen grenser i dag til Gjesdal, Time, Stavanger, Klepp, Sola, Strand og Hjelmeland. Byen Sandnes ligger innerst i Gandsfjorden.

Sandnes kommune er etter sammenslåingen med Forsand blitt den 11 største kommunen i landet, om lag 1000 km² stor og med over 80 000 innbyggere (2021). Sandnes er kjent for teglverk, pottemakeri, tekstilproduksjon og sykkel. I dag er de viktigste næringene bl.a.

varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet, bygg- og anlegg, industri og bergverk, privat og offentlig tjenesteyting.

Ettersom utvalget av kulturminner i Sandnes kommune ble gjort før kommunesammenslåingen i 2020, inngår ikke områdene som tidligere var en del av Forsand kommune i analyseområdet. Den nye delen av Sandnes, områdene øst for Høgsfjorden og langs Lysefjorden, er en del av fjordlandskapet og lågfjellsområdene i Ryfylke, og vil ikke bli beskrevet her.

De vestlige delene av Sandes, vest for Gandsfjorden og Ganddalen sør for denne, er en del av Låg-Jæren og kan karakteriseres som et slettelandskap der mektige løsmasseavsetninger danner et bølgende jordbrukslandskap. Det er i denne delen av kommunen bosetningen er størst. Sandnes by ligger her, innerst i Gandsfjorden, og ses i sammenheng med Stavangerregionens by- og tettbebyggelse.

Områdene mellom Gandsfjorden og Høgsfjorden kan karakteriseres som et heilandskap, og danner en overgangssone mellom flatlandet i vest og fjellstrøk i øst. Det er et kupert landskap med vide åpne daler mellom lave fjell- og heiområder med topper opptil 4-500 meter over havet. Innimellom knollete nuter ligger en rekke vann, som Dybingen, Kyllesvatnet, Lussivatnet og Storavatnet.

2.1. Kulturhistorisk bakgrunn

Jæren var blant de første områdene som ble isfrie etter siste istid, og de første sporene etter mennesker i området er om lag 11 000 år gamle. For jeger-sankerne som først kom til Rogalandskysten, må de marine ressursene vært viktige. De fleste boplassene fra den tidligste perioden finner vi langs datidens strandlinje. På Oanes ved inngangen til Lysefjorden, ligger en av de aller eldste boplassene som er kjent i fylket.

Spor av steinalderboplasser fra den lange perioden som kalles eldre steinalder (11 000 – 4000 f.Kr.) finnes mange steder i analyseområdet, blant annet langs Figgjoelva og i de lune buktene i Riskafjorden og Høgsfjorden. Ved Lutsivassdraget ligger en av svært få lokaliteter med veidekunst i Rogaland. På en flate like over vannet har jeger-sankere malt hjortefigurer for 5-7000 år siden.

Nær kontakt med kontinentet og gode forhold for jordbruk, må ha vært medvirkende til at det finnes tidlige spor etter husdyr og jordbruk på Jæren. Allerede ved overgangen til yngre steinalder, om lag 4000 f.Kr., skjer en tydelig avskoging av landskapet for å skaffe

beite til dyra. I denne første fasen, har livsgrunnlaget vært en blanding av jakt, fangst, fiske og jordbruk. Jordbruket i Sandnes hører til blant de eldste i Rogaland. Blant de tidligste sporene er forkullede korn fra en boplass på Soma, datert til overgangen mellom yngre steinalder og eldre bronsealder (3600 år før nåtid).

Figur 2-2. Det er registrert mange gravminner i Sandnes. Bildet er fra gravfeltet ID 14971 på Høyland. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Det finnes flere rike funn fra både bronse- og jernalder i kommunen. Hustyper, bosetningsmønster og gravskikk vitner om nær kontakt med hele Skandinavia. Karakteristiske kulturminner fra bronsealderen er de store gravhaugene og gravrøysene. Et fint eksempel er røysen ved fergeleiet på Lauvik som er skilta og tilrettelagt. Ved Hommersåk på Riska finnes rike gravfunn fra både bronsealder og eldre jernalder. Mye tyder på at dette har vært et økonomisk sentrer fra bronsealder og opp gjennom jernalder.

Om lag 500 f.Kr. kommer de første jerngjenstandene til Norge, og mengden og variasjonen av funn og bosetning øker betraktelig. Perioden mellom 300 og 600 e.Kr. er nok den mest funnrrike i Sandnes, som på resten av Jæren. På Hove, høydedraget på østsiden av Gandsfjorden, er det gjort særlig rike funn. Området har vært et høvdingsete med internasjonale kontakter gjennom i yngre romertid og folkevandringstid (200-ca 550 e.Kr).

Gravfunn fra yngre jernalder (merovingertid og folkevandringstid) finnes fra hele gamle Sandens kommune. Disse gravene er ofte rikt utstyrte.

Enkeltliggende ødegårdsanlegg fra eldre jernalder er en fornminnetype som er karakteristisk for Rogaland. På disse anleggene kan vi ennå se sporene etter hustuftene med steinvegger, steingarder, rydningsrøyser og gravrøyser i terrenget, og gårdsanleggene vitner således om jernaldergårdsens organisering. I det kuperte beitelandskapet i heiområdene i Sandnes, finnes en konsentrasjon av slike anlegg. De fleste ligger i utmarka på gårdene i Høyland fjellbygd, men også på Soma og på Usken finnes det bevart gårdsanlegg av denne typen. Det skal finnes over 20 slike kulturmiljø i Sandnes.

I Sandnes finnes en konsentrasjon av gårdsanlegg, men det finnes også særlig mange bygdeborger og røysfelt i kommunen. Det er registrert hele fem bygdeborger i gamle Sandnes kommune. Disse ses gjerne i sammenheng med den økonomiske og politiske utviklingen i eldre jernalder, med framvekst av maktsenter og behov for forsvar av høvdingdømmer. Storaberget ved Lussivatnet er en av regionens best bevarte.

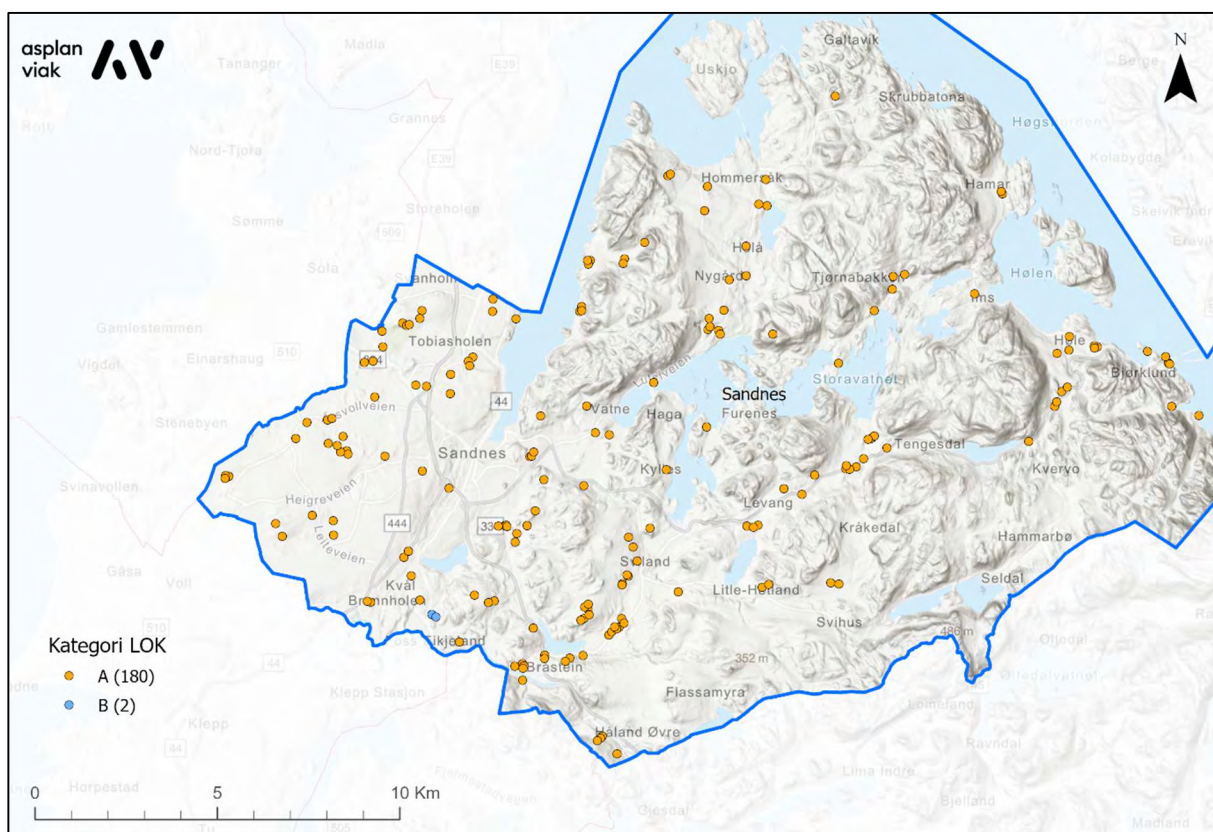
På Soma, Høle og Høyland ligger kirkesteder fra middelalder. Bevaringsgraden er ulik, der kirkegården på Høyland er best bevart.

2.2. Utvalget av kulturminner

Utvalget ligger innenfor kommunegrensene til det som var Sandnes kommune før sammenslåingen med Forsand i 2020. Utvalget er redusert fra 201 lokaliteter i 2017 til 182 lokaliteter i 2022. Utover dette er det ikke gjort et nytt utvalg av lokaliteter, da det er viktig for programmet å følge samme utvalg av kulturminner over tid.

Utvalget av kulturminner i Sandnes kommune representerer et bredt spekter, både når det gjelder type og lokalisering.

I utvalget inngår både kulturminner som er synlige på markoverflaten, og kulturminner som ikke er synlige på markoverflaten. Kontrollen er gjort på lokalitetsnivå. Som utgangspunkt for kontrollen er dagens tilstandstatus og geometri i kulturminnedatabasen Askeladden benyttet.

Figur 2-3. Kart som viser alle lokaliteter som inngår i miljøovervåkingsprogrammet i Sandnes kommune. Lokalitetene er vist etter vernekategori, der A er gitt et bevisst vern ut over den automatiske fredningen.

Tabell 2-1. Tabellen viser utvalget lokaliteter i Sandnes kommune.

Lokalitetsart	Tall
Bautasteinlokaltet	1
Bergkunst	1
Bosetning-aktivitetsområde	23
Båttstø-anlegg	1
Dyrkningsspor	3
Fangstlokaltet	1
Forsvarsanlegg	3
Gjerde/innhegning	3
Gravfelt	28
Gravminne	58
Gårdsanlegg	12
Kokegroplokaltet	3
Kullframstillingsanlegg	2
Rydningrøyslokaltet	29

Røysfelt	7
Utmarkskulturminner	6
Veganlegg	1
Totalt	182

Tabellen viser lokaliteter i Sandnes kommune som inngår i miljøovervåkingsprogrammet, fordelt på lokalitetsart. Det er mange gravminner og gravfelt i utvalget. Også rydningsrøyslokaliteter og bosetning-aktivitetsområde er representert med mange lokaliteter.

3. Metode

Figur 3-1. Bosetning-aktivitetsområde, en heller, ved Dale. Askeladden ID 142268. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

3.1. Tilstandsvurdering

De første omdrevne av miljøovervåkingsprogrammet var gjort etter Norsk Standard 9450 (2012), men kategorier er ved siste omdrev mer tilpasset til kulturmiljøforvaltningens rapporteringsplikt ovenfor nasjonale resultatmål.

3.2. Om automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra forhistorie og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringsone på minimum fem meter, er automatisk fredet i henhold til Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven). Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep i kulturminnet (§ 3-4, 6). I begrepet automatisk fredete arkeologiske kulturminner er også samiske kulturminner fra år 1917 eller eldre. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i kulturminnene (§ 8).

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø. Databasen inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring av overvåkingsprogrammet, og resultatene fra registreringene blir lagt inn av Riksantikvaren, slik at Askeladden er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet. Kulturminnene i Askeladden har alle en unik ID og et sett metadata.

3.3. Registrering

Registreringene er gjort gjennom å oppsøke alle lokaliteter i felt. Det er benyttet et nettbrett med feltregistreringsapplikasjon basert på programmet Adaptive for bruk på stasjonær / bærbar PC, og appen Feltregistrering for bruk på nettbrett. Her kan man se egen posisjon opp mot geometri hentet fra Askeladden. Både flyfoto, gråtonekart og aktuelle plankart er tilgjengelig i applikasjonen, og tillegg er det tilgang til opplysninger fra Askeladden og alle data fra forrige omdrev (inkludert foto). Nye opplysninger blir skrevet inn i rubrikker som på forhånd er definert i applikasjonen, og med god plass til å skrive lengre og steds spesifikke vurderinger ved behov. Foto blir tatt med nettbrettet og bildene blir automatisk koblet til lokaliteten «on site».

Data og foto lastes opp til server etter hver dag man er i felt. Metoden for registrering minimerer behovet for etterarbeid i felt.

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri, da dette i mange tilfeller vil kreve grundigere undersøkelser som kun den offentlige kulturmiljøforvaltningen har myndighet til å utføre (stikkbor, prøvestikk, avtorving m.v). Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrerte koordinater og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

Det har vært dialog (telefon, epost, møter) med Rogaland fylkeskommune i forbindelse med registrering og innsending av rapport. Dette gav nyttig informasjon. Det har også vært dialog (telefon, e-post) med planavdeling i Sandnes kommune angående oversending av digitale plandata.

Figur 3-2. Svært mange av kulturminnene ligger i beite for enten sau eller storfe. Generelt er dyra en viktig bidragsyter til et åpent kulturlandskap og ivaretagelse av kulturminner. Her er fotografen på vei til forminneløypa på Melshei. Foto: Kjersti I. Vevatne. Asplan Viak AS

Figur 3-3. Noen beitedyr er tyngre enn andre. Bildet er tatt nord for to gravrøyser på Riska, Hommersåk, Askeladden ID 14974. Den største røysen er markert med pil på foto. Kulturminnet var kategorisert som skadet av dyretrakk ved forrige kontrollregistrering. Det er ikke registrert endring i år. Kulturminnet blir fortsatt beitet av store dyr, og det må forventes at ytterligere skade kan ha skjedd. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

3.4. Årsaker til tap / skade og trusselbilde

Årsaker til tap og skade blir vurdert. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand - bl.a. sammenlignet med forrige omdrev, og man forsøker å avdekke årsak til eventuell tilstandsendring. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i.

Årsaker til tap og skade er aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade?
- Hvilke årsaker til tap og skade er framtrepende?
- Er det noen fellestrekk ved disse lokalitetene?

3.5. Effekter av vern

Nytt ved forrige omdrev var at man også vurderte virkning av ulike former for vern. Primært er det vern gjennom virkemiddel i plan- og bygningsloven (pbl) som er behandlet.

Kulturminner kan sikres på tre måter:

- Hensynssoner med bestemmelser eller retningslinjer
- Bestemmelser til arealformål
- Generelle bestemmelser

I miljøovervåkingsprogrammet er det primært sett på hensynssoner som virkemiddel for vern. Hensynssoner er enten hensynssone bevaring kulturmiljø (H570, skråkravur), eller hensynssone båndlegging etter lov om kulturminner (H730, ruteskravur).

Flater Objekttype/Egenskap	SOSI-kode	Flatesignatur, nåværende	Flatesignatur, fremtidig	Anmerkning
KpAngittHensynSone	510, 520, 530, 540, 550, 560, <u>570</u> , 580, 590	H570_2		000000/FF0000,svart. Vinkel 50 gon, avstand 10, linjetykkelse 0,15 Tekst på hensynssone spesifiseres i tegnforklaring
KpBåndleggingSone (Arealst 1 og 2)	710, 720, <u>730</u> , 735, 740,750	H720_2	H720_2	000000/FF0000,svart/rød. Vinkel 100/200 gon, avstand 12, linjetykkelse 0,15. Bakgrunn; Formålsfarge(r). Tekst på hensynssoner spesifiseres i tegnforklaring

Figur 3-4. Koder og presentasjon for hensynssoner i reguleringsplan og kommuneplan. Aktuelle koder for kulturminner er her understreket. Hentet fra Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister.

Hensynssonene H570 og H730 brukes både på kommune- og reguleringsplannivå. Hensynssonene erstatter bruk av «spesialområde bevaring» fra tidligere planlov (pbl 1985). Det finnes fortsatt gjeldende reguleringsplaner i Sandnes kommune som er fra tida mellom 1960 og 1985.

I tillegg til bruk av plan- og bygningsloven for å gi vern av kulturminner, er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke det vernet som et arkeologisk kulturminne automatisk har gjennom kulturminneloven.

3.6. Registreringskategorier

3.6.1. Tilstand

Tilstand på lokalitetene er registrert som én av åtte kategorier, se vedlegg. I dette omdrevet er syv av tilstandskategoriene brukt.

- Dispensasjon, ikke fjernet
- Forbedret
- Ikke gjenfunnet
- Intakt
- Skadet
- Skjemmet
- Tapt

Ved forrige omdrev ble «ikke gjenfunnet» brukt der tilstanden på lokaliteten var vanskelig å bestemme grunnet gjengroing, og særlig i de tilfeller det var forventet at kulturminnet var synlig over bakken. Der man vurderte at kulturminnet med stor sannsynlighet var intakt under vegetasjon, ble lokalitetene vurdert til uendret/intakt. Dette prinsippet er videreført i dette omdrevet.

I flere tilfeller var objekter som ble besøkt så overgrodd at det ikke lot seg finne igjen. Det ble lett særlig nøye der kulturminnet ifølge geometrien skulle være - og det ble også gjort et søk i umiddelbar nærhet basert på beskrivelsen i Askeladden. Dersom det ikke lyktes å sikkert påvise kulturminnet ble det gjort vurdering på stedet om det var tegn til aktivitet som kan ha ført til at kulturminnet var tapt - f.eks. gravearbeid, jordbruksaktivitet, barmarkskjøring eller lignende. Når det ikke var tegn til slik aktivitet i området ble kulturminnet ikke registrert som tapt eller ikke gjenfunnet. Det ble i stedet lagt til en kommentar om at kulturminnet antas å være helt overgrodd av f.eks. torv. Dette var forhold som er særlig aktuelle for ikke-synlige eller lite synlige kulturminner, eksempelvis lave tufter, eller andre mindre objekter der torv og vegetasjon raskt vil dekke over. I Sandnes kommune var gjengroing ikke en like stor utfordring som for andre kommuner som inngår i miljøovervåkingsprogrammet. Dette skyldes at mange av kulturminnene ligger i areal som er beitet eller dyrket, og vegetasjon holdes nede.

Lokaliteter som ved siste registrering ble registrert som skadet, og som ved kontrollregistrering i 2022 har samme skade, er registrert som «skadet» og at det ikke har skjedd en endring siden siste registrering. Ved ytterligere skade er dette registrert som «skadet» og at det har skjedd en endring siden siste registrering.

Kulturminner som ved forrige omdrev var skadet og som ikke er ytterligere skadet ved kontrollregistrering i 2022, men som fremdeles er skadet og dessuten er ytterligere skjemmet, er også registrert med endring i tilstand. Tilstandstype «skadet» er beholdt i disse tilfellene. Dette for å unngå at tilstandsgraden blir endret fra «skadet» til «skjemmet». En slik endring vil fremstå som en forbedring, noe som ikke er tilfelle for disse lokalitetene.

Lokaliteter som ikke ble besøkt pga. avsperringer eller beitedyr er kategorisert som «ikke gjenfunnet», da dette er den mest nærliggende tilstandstypen. Dette er forklart i tilstandsbeskrivelsen, og er ikke regnet som en endring.

Mange lokaliteter er registrert som «uendret» ved siste omdrev (2017). Enkelte av disse er registrert som «skadet» ved opprinnelig registrering. Skadene er i de eldre registreringene gjerne beskrevet som f.eks. «omrotet i midtpartiet», «beskadiget ved sjakt inn mot midten», eller «noe avkuttet pga dyrking». Slike lokaliteter med plyndringsgroper og andre «opprinnelige» skader, er ikke oppfattet som skadet ved kontrollregistreringene i 2022 og mange er derfor registrert med tilstandsstatus «intakt» og uten endring i tilstand.

3.6.2. Årsak

Årsak til endring av tilstand er i standarden registrert i 24 kategorier, se vedlegg.

I Sandnes har følgende ti kategorier vært relevant:

- Bygg og anlegg, industri og veiutbygging
- Byggeaktiviteter
- Dispensasjon
- Dyreaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Jordbruk
- Sammensatt skadeårsak
- Skjøtsel
- Skogbruk
- Ukjent

I kategorien «Bygg og anlegg, industri og veiutbygging» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger.

3.6.3. Arealbruk

Arealbruk ved hver enkelt lokalitet er registrert etter 21 arealbrukstyper, se vedlegg.

I de tilfeller lokaliteter ligger innen flere arealbrukstyper, er det den mest fremtredende arealbruken som er registrert. Eksempelvis kan en lokalitet ligge både i strandsone og hyttefelt. I slike tilfeller er det registrert som hyttefelt siden det er denne arealbruken som antas å kunne påvirke lokaliteten i størst grad.

3.6.4. Planlagt arealformål

Kommunenes planmessige arealdisponering er et sentralt grunnlagsmateriale i miljøovervåkingsprogrammet. Planlagt arealformål sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. I planene skal det avveies mellom vern og utbygging. Forvaltning av automatisk fredete arkeologiske kulturminner er i stor grad knyttet opp til planprosesser.

Ulike arealformål åpner for ulik aktivitet og tiltak. Planformål, hensynssoner og arealdisponering er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer, og for å vurdere effekter av vern og mulige trusselbilder. Siden 2015 er planstatus registrert for lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet. Dette er blitt fulgt opp i 2022.

Som del av miljøovervåkingsprogrammet registreres det om det foreligger kommunedelplan, områderegulering eller detaljregulering for lokalitetene. Det blir registrert hva arealformålet i kommuneplanen er, og om det foreligger hensynssoner og spesifikke vernebestemmelser.

Vi har basert oss på kommuneplan for Sandnes kommune fra 2019, samt oversikten over gjeldende reguleringsplaner. Dette er blitt lagt inn i vår kartløsning basert på tilsendte data fra kommunen, og var tilgjengelig også i felt. Dataene finnes også i kommunen sin kartløsning [Kommunekart](#).

Sandnes kommune sin kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er under revisjon (per november 2022). Handlingsdelen ble vedtatt i april 2022. Høringsversjon av planen ligger [her](#). Planen omfatter ikke arkeologiske kulturminner.

Rogaland fylkeskommune er i prosess med å utarbeide [regional plan for kulturmiljø](#). Planen skal blant annet definere og gi føringer for regionale kulturmiljøverdier og interesser, og gjøre greie for utfordringer og løsninger. Planprogrammet ble vedtatt i juni 2021, og planen ble lagt ut på offentlig høring i desember 2022. Det planlegges politisk vedtak av planen i Rogaland fylkeskommune før sommeren 2023.

3.7. Vernekategorier: A og B

Ved dette omdrevet er det blitt gjort tilstandskontroll på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

- A. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone C eller D, områdefredninger etter kulturminneloven § 19 eller gjennom skilting eller annen tilrettelegging for publikum.
- B. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

Ved forrige omdrev er disse kategoriene benevnt B og C - og det er viktig å være oppmerksom på dette ved sammenligning mellom denne rapporten og rapporten fra forrige omdrev. I tidligere omdrev var A-kategori brukt for automatisk fredete arkeologiske kulturminner der det var gitt dispensasjon etter kulturminneloven. Denne kategorien kulturminner er tatt ut av miljøovervåkingsprogrammet.

Bestemmelse av kategori er noe som gjøres som del av kontrollregistreringen. Dette er viktig, fordi planstatus for kulturminner kan endres over tid som følge av nye reguleringsplaner og rullering av kommuneplan. Siden forrige kontrollregistrering har Sandnes kommune vedtatt ny kommuneplan (2019).

Informasjon om hensynssoner i reguleringsplaner og kommuneplaner er hentet fra gjeldende planer i Sandnes kommune. Her er geometri for kulturminnet - slik det ligger i Askeladden-databasen, kryssjekket opp mot båndleggingssone H730 kulturminner, og hensynssone H570 kulturminner. Ved treff er dette ført inn i registreringsdatabasen for prosjektet. Bare to lokaliteter mangler båndleggingssone H730 i kommuneplanen for Sandnes, og dermed er nærmest alle lokaliteter i Sandnes kommune som inngår i miljøovervåkingsprogrammet i kategori A.

Informasjon om dispensasjoner fra kulturminneloven er hentet fra Askeladden-databasen og gjeldende reguleringsplaner, samt dialog med Rogaland fylkeskommune.

Vurdering om området er tilrettelagt med formidling og skjøtsel av kulturminnet er notert ved besøk på lokaliteten. Seks av lokalitetene i utvalget i Sandnes kommune er tilrettelagt med informasjonsskilt.

3.8. Analyse og statistikk

Alle data fra registreringene er hentet ut av feltapplikasjonen og bearbeidet videre i Excel. Datagrunnlaget er brukt til å ta ut statistikk som grunnlag for å vurdere viktige sammenhenger og trender.

Det gjøres oppmerksom på at selv om en stor andel av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnene innenfor kommunen er kontrollregistrert, utgjør det ikke et svært stort tallmateriale. Noen av resultatene er små, og gir utslag i noen ganske få lokaliteter innenfor de ulike kategoriene. Materialet må derfor brukes med forsiktighet med tanke på å tolke det som kanskje er et øyeblikksbilde eller en statistisk tilfeldighet nettopp i år. Anvendbarhet og sikkerhet vil øke over tid ettersom lokalitetene kontrolleres i nye omkrev av programmet.

4. Tidligere registreringer i Sandnes kommune

Figur 4-1. Gravrøys ved ferjekaien i Lauvik, Askeladden ID 34602. Kategorisert som intakt, og er skiltet av Rogaland fylkeskommune. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

De første systematiske kulturminneregistreringene i analyseområdet ble gjennomført av Tor Helliesen på begynnelsen av 1900-tallet. Da ble synlige kulturminner i hele det som da var Høyland kommune registrert. Ytterligere kulturminner ble påvist og registrert av Bjørn Myhre på 1960-tallet som en del av hans forskningsprosjekt som omhandlet jernalderens gårdsstruktur på Høyland. Et resultat av hans arbeid er dokumentasjon av et betydelig antall gårdsanlegg og gravfelt i dalstrøkene ved Sviland og i den sørlige delen av Foss Vatne (Myhre 1972).

Disse registreringene ble senere utgangspunkt for kulturminneregistreringene utført i 1990, i forbindelse med revideringen av Økonomisk kartverk (ØK).

Fra 1997, da Riksantikvaren satte i gang det første miljøovervåkingsprogrammet for arkeologiske kulturminner, er et utvalg arkeologiske kulturminner i Sandnes kommune kontrollregistrert i 2002, 2007, 2012 og 2017.

I 2002 ble 853 registrerte kulturminner i kommunen kontrollert, med utgangspunkt i 1990-registreringen. I 2007 ble 431 av disse kulturminnene valgt ut til kontrollregistrering, og nøyaktig målt inn. I 2012 ble 427 av de gjenværende kulturminnene kontrollert.

Ved kontrollregistreringen i 2017 var det lokaliteter, og ikke enkeltminner som skulle undersøkes. 201 lokaliteter ble kontrollert i 2017. Fem av disse ble også kontrollregistrert, og tilstandsstatus oppdatert, av Rogaland fylkeskommune i oktober 2018. I 2022 er antallet kontrollerte lokaliteter 182. Samtlige av disse ble også kontrollregistrert i 2017 og representerer dermed en kontinuitet fra foregående runder med kontrollregistreringer.

5. Funn og analyser av kontrollregistrering 2022

Figur 5-1. Steinalderboplass (Askeladden ID 14983) ved elva Figgjo. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

I presentasjonen som følger er analysene delt inn i tematiske underkapitler som i stor grad følger rapportstrukturen i tidligere omdrev. Dette gjøres for å sikre god sammenligning bakover i tid.

Rapporten gir først en oversikt over tilstandsendringer, presenterer deretter resultater fordelt på tap, skader og skjemming, og på hvordan dette fordeler seg på kulturminneart og arealbruk. Til sist er det en presentasjon av planstatus og hensynssoner for lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet.

Som ved forrige omdrev i miljøovervåkingsprogrammet, er det lokaliteter (og ikke enkeltminner) som er kontrollregistrert. Som tidligere har det vært et mål å få vurdert trusselbilder, men også se på effekter av vern.

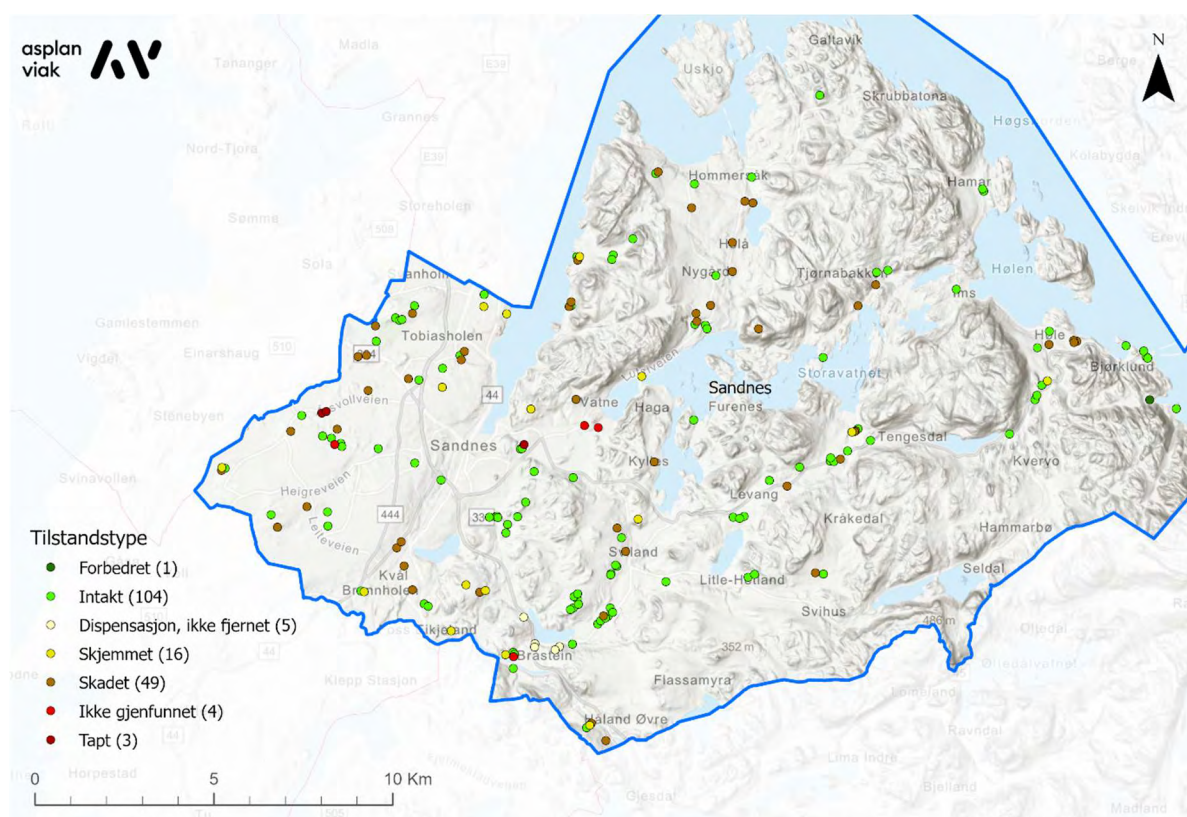
I Sandnes er 180 av de 182 kontrollerte lokalitetene i kategori A, ettersom de automatisk fredete kulturminnene i kommunen er lagt inn med hensynssone i kommuneplanen.

5.1. Tilstand og tilstandsendring

I Sandnes kommune 2022 har følgende syv kategorier vært relevant. Tabellen under gir oversikt både over tilstanden til alle kulturminnene, og hvor mange av dem som ble endret til slik tilstand i 2022. Totalt ble det registrert 23 tilstandsendringer.

Tabell 5-1. Tilstandstype og tilstandsendring. Prosent er avrundet.

Tilstandstype	Antall	Prosent	Av disse endret i 2022
Intakt	104	57,1	0
Skadet	49	26,9	8
Skjemmet	16	8,8	6
Dispensasjon, ikke fjernet	5	2,8	5
Ikke gjenfunnet	4	2,2	0
Tapt (dispensasjon)	3	1,6	3
Forbedret	1	0,5	1
Totalsum	182	100	23

Figur 5-2. Kartet viser fordelingen av tilstandstype i etterkant av kontrollregistreringen i 2022. Lokaltetene som med registrert med en endring i tilstand er vist i eget kart på side 43 (figur 5-5)

Det gjøres oppmerksom på at kategoriseringen «ikke gjenfunnet» gjelder fire lokaliteter som ikke ble besøkt. To av dem lå innenfor avsperrert militært område (Vatneleiren). To andre lå i beitemark som ikke var tilgjengelig på grunn av høye gjerder og piggråd. Disse kulturminnene er ikke registrert med endring.

Tabell 5-2. Lokaliteter som er registrert med tilstandstype «ikke gjenfunnet» ved kontrollregistrering i 2022.

ID	Lokalitets-art	Tilstand 2017	Tilstand 2022	Ny tilstandsbeskrivelse
4429	Fangstlokalitet	Uendret	Ikke gjenfunnet	Avsperrert militært område. Porten ligger like ved kulturminnet, men høy vegetasjon hindrer innsyn.
34622	Utmarkskulturminner	Skadet	Ikke gjenfunnet	Ikke besøkt på grunn av beitedyr og solid gjerde med strøm.
54412	Bosetningsaktivitets-Område	Intakt	Ikke gjenfunnet	Ikke besøkt på grunn av dyr på beite og piggrådgerde.
34589	Gravminne	Uendret	Ikke gjenfunnet	Avsperrert militært område. Gjennom gjerdet kunne en observere antatt søre del av røysen, men objektet er ikke skikkelig besøkt. Langs gjerdet er det nylig gruset og lagt plank for å tette langs nedre kant av gjerdet.

Fem lokaliteter ble registrert med endring i tilstand til «Dispensasjon, ikke fjernet». Disse er dispensert for gjennom *Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør*, vedtatt i 2020.. De fem lokalitene ble registrert med tilstandsstatus «intakt» ved forrige omdrev (2017), og blir derfor registrert med endring i tilstandsstatus ved dette omdrevet. Alle disse lokalitetene ligger intakt i dag.

Tabell 5-3. Tabellen viser lokaliteten som ble registrert med tilstandsstatus «dispensasjon, ikke fjernet» i dette omdrevet.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	213664	Dispensasjon, ikke fjernet	Dispensasjon	<p>Gravminne.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt.</p> <p>Dispensert gjennom <i>Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør</i> (2020).</p> <p>Lokaliteten er ikke utgravd og tiltaket ikke igangsatt. Lokaliteten har derfor fått tilstandsstatus «Dispensasjon ikke fjernet» ved kontrollregistrering i 2022.</p>
	223209	Dispensasjon, ikke fjernet	Dispensasjon	<p>Røysfelt.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt.</p> <p>Dispensert gjennom <i>Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør</i> (2020).</p> <p>Lokaliteten er ikke utgravd og tiltaket ikke igangsatt. Lokaliteten har derfor fått tilstandsstatus «Dispensasjon ikke fjernet» ved kontrollregistrering i 2022.</p>

	<p>223217</p>	<p>Dispensasjon, ikke fjernet</p>	<p>Dispensasjon</p> <p>Kokegroplokalitet.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt.</p> <p>Dispensert gjennom <i>Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør</i> (2020).</p> <p>Lokaliteten er ikke utgravd og tiltaket ikke igangsatt. Lokaliteten har derfor fått tilstandsstatus «Dispensasjon ikke fjernet» ved kontrollregistrering i 2022.</p>
	<p>223222</p>	<p>Dispensasjon, ikke fjernet</p>	<p>Dispensasjon</p> <p>Bosetning-aktivitetsområde.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt,</p> <p>Dispensert gjennom <i>Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør</i> (2020).</p> <p>Lokaliteten er ikke utgravd og tiltaket ikke igangsatt. Lokaliteten har derfor fått tilstandsstatus «Dispensasjon ikke fjernet» ved kontrollregistrering i 2022.</p>
	<p>223275</p>	<p>Dispensasjon, ikke fjernet</p>	<p>Dispensasjon</p> <p>Bosetning-aktivitetsområde.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt,</p> <p>Dispensert gjennom <i>Detaljregulering for E39 Ålgård - Hove, del sør</i> (2020).</p> <p>Lokaliteten er ikke utgravd og tiltaket ikke igangsatt. Lokaliteten har derfor fått tilstandsstatus «Dispensasjon ikke fjernet» ved kontrollregistrering i 2022.</p>

5.2. Tap og årsak

Det er registrert tap av tre kulturminnelokaliteter siden siste kontrollregistrering. Samtlige årsaker til tap er dispensasjon gjennom reguleringspaner.

Tabell 5-4. Tabellen viser lokalitetene som ble registrert som tapt, ved dispensasjon, i dette omdrevet.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	171179	Tap	Dispensasjon	<p>Dyrkingslag med flere faser over et forholdsvis stort område.</p> <p>Ved forrige kontrollregistrering var lokaliteten registrert som intakt, men dispensert gjennom <i>Detaljregulering for delfelt B3.1, i Ha07, del av gnr. 38, bnr. 14,48, Hana</i> med vilkår om arkeologisk utgraving før anleggsstart. Lokaliteten ble utgravd av AM, UiS i 2016.</p> <p>I 2022 er området utbygd med boliger. Vernetype i Askeladden er fortsatt automatisk fredet.</p>
	178225	Tap	Dispensasjon	<p>Gårdsanlegg med flerfasett forhistorisk bosetning og bl.a. kokegroper og dyrkingslag.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt, men dispensert gjennom <i>Reguleringsplan for Fv 327, Årsvollvegen, med g/s-vei fra Rv44 til Sola grense (2015)</i> med vilkår om arkeologisk utgraving før anleggsstart. Lokaliteten ble utgravd i 2017 av AM, UiS. I 2022 er gang- og sykkelvegen anlagt. Vernetype i Askeladden er fortsatt automatisk fredet.</p>

178384	Tappt	Dispensasjon	<p>Kokegroplokalitet med dyrkingslag og ardspor.</p> <p>Ved forrige omdrev var lokaliteten registrert som intakt. Lokaliteten er dispensert gjennom <i>Reguleringsplan for Fv 327, Årsvollvegen, med g/s-vei fra Rv44 til Sola grense (2015)</i> uten vilkår om videre arkeologiske undersøkelser.</p> <p>I 2022 er gang- og sykkelvegen anlagt. Vernetype i Askeladden er fortsatt automatisk fredet.</p>
--------	-------	--------------	--

5.3. Skade og årsak

Samlet i Sandnes er det 49 lokaliteter som er registrert som skadet. Av disse er det åtte som er vurdert som endringer fra forrige omdrev, og disse er vist i tabell under. Samtlige av disse lokalitetene var enten skadet eller skjemmet ved forrige omdrev, men har ytterligere skade og/eller skjemmet ved kontrollregistreringen i 2022. To av skadene skyldes fritidsaktivitet. Årsakene bygg/anlegg - industri/vei, byggeaktiviteter, sammensatt skadeårsak, ukjent skadeårsak, jordbruk og skogbruk var årsak til én endring hver.

Tabell 5-5. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «skadet», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny	Ny årsak	Kommentar
	14948	Skadet	Skogbruk	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var skadet av gjerde i sikringssone ved kontrollregistrering i 2017.</p> <p>I 2022 var lokaliteten ytterligere skjemmet av et nedkappet tre i sikringssonen. Lokaliteten ligger innenfor militært område.</p>

	<p>14959</p>	<p>Skadet</p>	<p>Byggeaktiviteter</p>	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var registrert som skadet ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 er nytt hus under oppføring, det gamle er revet. Det blir plantet hagebusker og kjørt med anleggsmaskiner helt inn mot røysen, og den er ytterligere skadet/skjemmet.</p>
				<p>34612</p>

	<p>34590</p>	<p>Skadet</p> <p>Sammensatt skadeårsak</p>	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var registrert med tilstandstype «skjemmet» av lek og gjerdet ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 var lokaliteten fremdeles skjemmet, samt ytterligere skadet. Årsaken er trolig lek, men også kjøring med mindre anleggskjøretøy el.lign.</p>
			<p>44649</p>

	<p>53705</p>	<p>Skadet Fritidsaktiviteter</p>	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var skjemmet av gangveg i sikringssonen ved kontrollregistrering i 2017.</p> <p>I 2022 var lokaliteten fremdeles skjemmet, men også skadet. Torven er flekkvis borte, og det er groper rundt større stein på kulturminnet. Årsaken er trolig tråkk og lek.</p>
	<p>64780</p>	<p>Skadet Jordbruk</p>	<p>Gårdsanlegg.</p> <p>Lokaliteten var skadet av pløying og planering ved kontrollregistrering i 2017.</p> <p>I 2022 var lokaliteten fremdeles skadet av jordbruk, men det var kommet nye hauger med stein like inn mot de nordligste røysene. Dette er vurdert som ny/ytterligere skjemming.</p> <p>Høy vegetasjon gjorde det vanskelig å påvise enkeltobjekter i dette området. Hvilke det gjelder er vist under.</p>
	<div data-bbox="1107 1373 1445 1666" data-label="Image"> </div> <p>Det er i tillegg traktorspor over lokaliteten, langs eiendomsgrensen.</p>		

	<p>34582</p>	<p>Skadet</p>	<p>Ukjent</p>	<p>Gravminne. Lokaliteten er beskrevet som «sterkt omrotet i midtpartiet» i Askeladden.</p> <p>Lokaliteten var registrert med uendret tilstand i 2017.</p> <p>I 2022 var det tydelige nye skader på røysen. Det ser ut til at steiner er flyttet og det er gravd sentralt i kammerområdet.</p>
---	--------------	---------------	---------------	--

Figur 5-3. Gravminnet med ID 24757 ble ved forrige kontrollregistrering kategorisert som skadet av plantet gran. Tilstanden er ikke endret ved årets kontrollregistrering, men grantrærne vokser, og kulturminnet vil etter hvert bli vanskelig å se. Røtter kan gjøre skade. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

5.4. Skjemmet og årsak

Samlet i Sandnes er det 16 lokaliteter som er registrert som skjemmet. Av disse er det seks som er vurdert som endring fra forrige omdrev, og disse er vist i tabell under. Fire av disse lokalitetene var vurdert skjemmet i forrige omdrev, men med ytterligere skjemming ved kontrollregistreringen i 2022.

Fritidsaktiviteter er årsaken til tre av endringene. Benker, lekehytter og plattform for frisbee-golf er blant årsakene til skjemming knyttet til fritidsaktiviteter. *Bygg/anlegg - industri/vei* er årsak til to av endringene, og disse relateres til utbygginger i nærområdet. En av endringene har *sammensatt skadeårsak*, fordi det er deponert ytterligere en samling med stein som skjemmer lokaliteten.

Figur 5-4. Gravminne, Askeladden ID 34614. Dette er ikke registrert som en ny skjemming, siden lokaliteten allerede var skjemmet av søppel og fyllmasser ved forrige omdrev, og det er usikkert om elementene som er lagt i og ved haugen er kommet til de siste årene. Haugen er eksempel på et kulturminne som står i fare for å bli ytterligere skjemmet og skadet. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Tabell 5-6. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «skjemmet», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	14250	Skjemmet	Fritidsaktiviteter	<p>Gravfelt.</p> <p>Lokaliteten var registrert med tilstandstype uendret kontrollregistrering i 2017.</p> <p>I 2022 kategorisert som skjemmet, men røysen er intakt. Tegn til lek i området. Ligger like ved en idrettsplass.</p>
	14986	Skjemmet	Fritidsaktiviteter	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var registrert som skjemmet ved kontrollregistrering i 2017.</p> <p>I 2022 er gravminnet skjemmet av frisbeeplattform som før. I tillegg er et tre sagt ned, og all flis er lagt over røysen.</p>

	<p>24788</p>	<p>Skjemmet</p>	<p>Bygg/anlegg, industri/vei</p>	<p>Rydningrøyslokalitet.</p> <p>Lokaliteten hadde tilstandstype uendret ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 er deler av lokaliteten fjernet i forbindelse med reguleringsplan for næringsområde på Sviland.</p> <p>Den delen av lokaliteten som ikke er dispensert er kategorisert som skjemmet av inngrep i nærområdet.</p>
	<p>44647</p>	<p>Skjemmet</p>	<p>Sammensatt skadeårsak</p>	<p>Rydningrøyslokalitet og tuft.</p> <p>Lokaliteten var registrert som skjemmet ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 som før, dvs det ligger en del kapp på enkeltobjektene, men det er nå også mye løs stein i området. Flere steder er det lagt samlinger av stein. Uklar hensikt, og uklart om steinene er tilkjørt.</p>
	<p>61161</p>	<p>Skjemmet</p>	<p>Fritidsaktiviteter</p>	<p>Gravminne.</p> <p>Lokaliteten var registrert som skjemmet av bålrensning ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 er det en del stein i området, og mye undervegetasjon. En steinblokk med stein rundt ble antatt å være objektet, men dette lå noe øst for geometrisk punkt. Her er det bygd lekehytte.</p>

	213656	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/veg	<p>Rydningrøyslokalitet med ett enkeltminne - registrert ifm plansak i 1999. Lokaliteten ble registrert som intakt ved forrige omdrev.</p> <p>I 2022 ligger lokaliteten i kant av et anleggsgjerde og en høy skrent ned til anleggsområdet. Tuete, vanskelig å identifisere. Gror igjen av tykk torv. Området blir ikke beitet.</p>
--	--------	----------	---------------------------	---

5.5. Forbedring og årsak

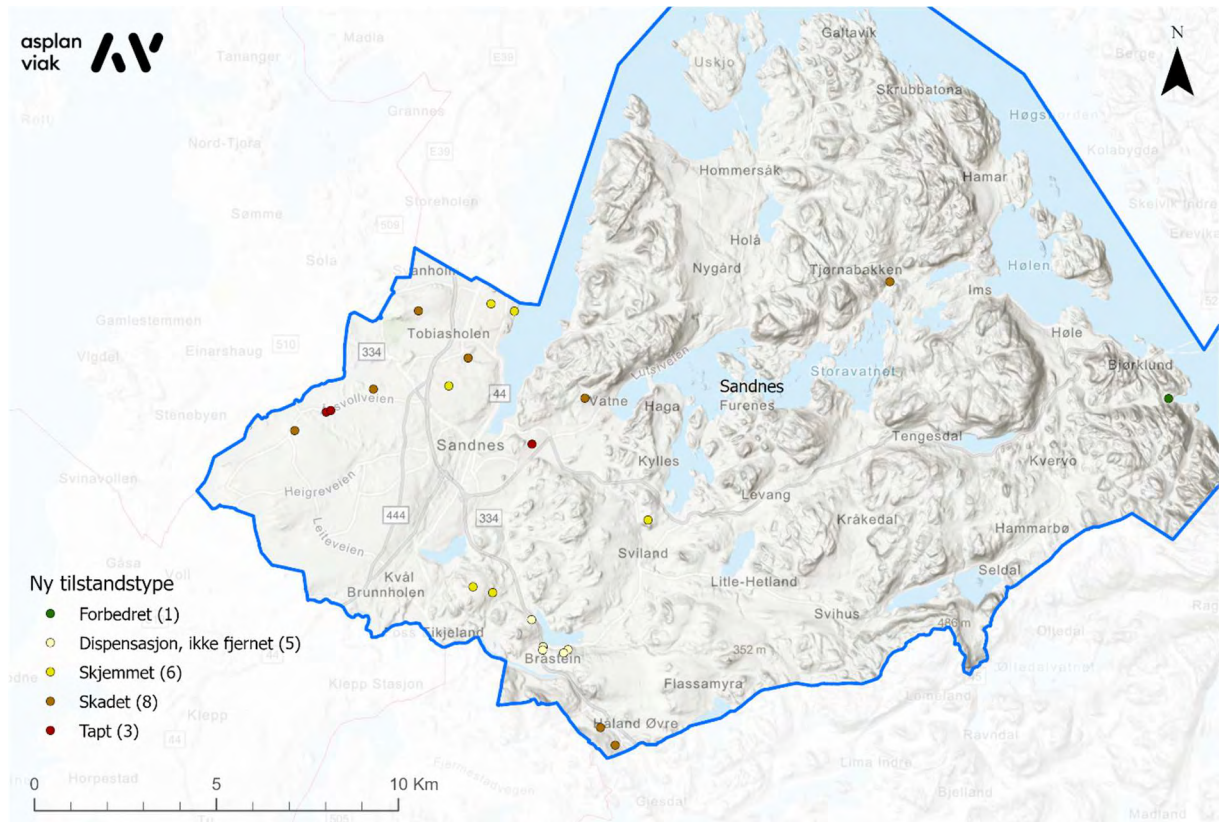
Det er registrert forbedring av en kulturminnelokalitet siden siste kontrollregistrering. Dette gjelder Askeladden ID 5119, en rydningsrøyslokalitet.

Tabell 5-7. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «forbedret», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	5119	Forbedret	Skjøtsel	<p>Rydningrøyslokalitet.</p> <p>Ved forrige kontrollregistrering ble lokaliteten kategorisert som skjemmet av gjengroing, og at den burde skjøttes/beites.</p> <p>Lokaliteten ligger nå i relativt åpent kulturbeite med småfe.</p>

5.6. Geografisk fordeling av tap, skade og skjemming

Kartet under viser den geografiske fordelingen av lokaliteter som er skjemmet, skadet og tapt i registreringen 2022. Alle endringene foruten én har skjedd i den vestlige delen av gamle Sandnes kommune, hvor utbyggingsaktiviteten også har vært størst. De aller fleste endringene har skjedd i og nær by- og tettstedsbebyggelsen langs, og sør for Gandsfjorden og i områder nær utbyggingsaktivitet.

Figur 5-5. Kartet viser alle endringer i tilstandstype i 2022.

5.7. Tap, skade og skjemming fordelt på kulturminneart

Tabellen under viser hvilke typer kulturminner som er tapt, skadet eller skjemmet. Lokalitetene som er tapt (dispensasjon) omfatter ett gårdsanlegg under dyrka mark, en lokalitet med dyrkingsspor og en kokegroplokalitet. Av de åtte lokalitetene som er skadet er det seks gravminner og to gårdsanlegg. Skjemming er registrert på seks lokaliteter. Det dreier seg om tre rydningsrøyslokaliteter, to gravminner og ett gravfelt.

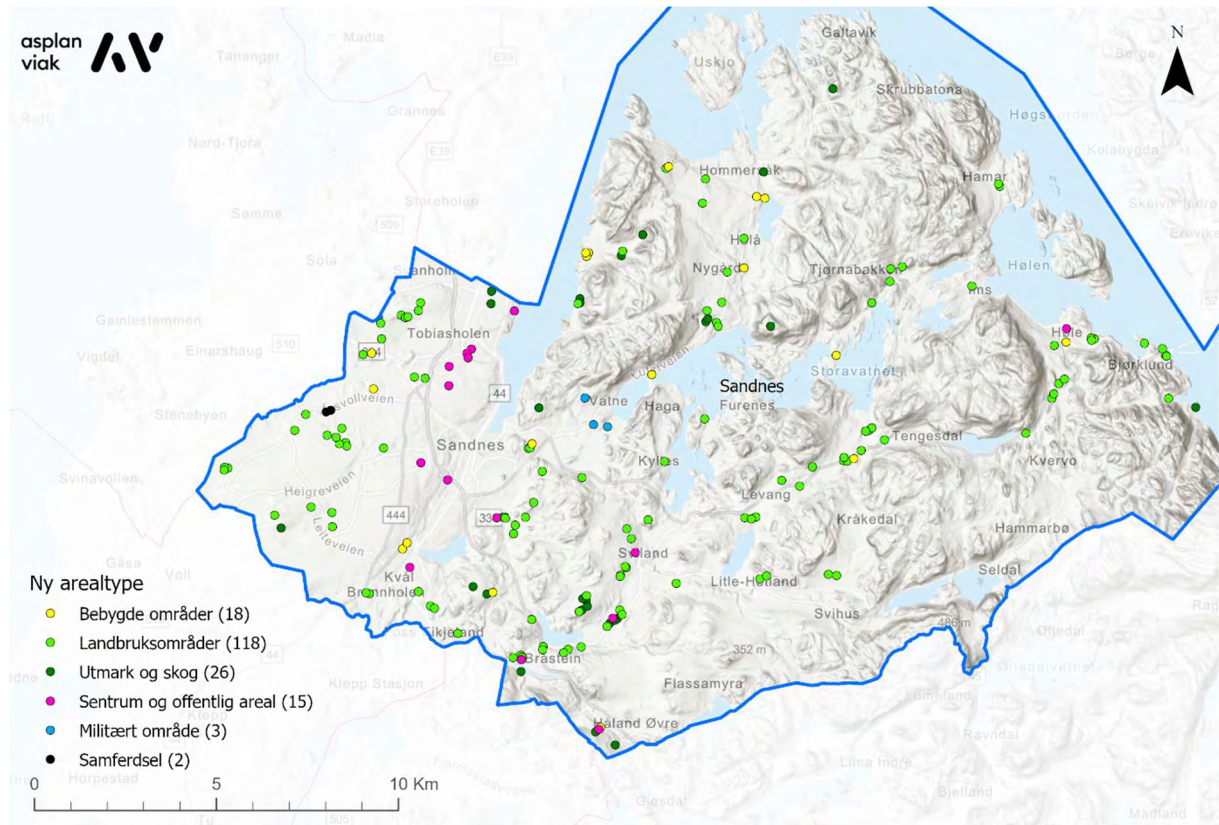
Tabell 5-8. Tabellen viser hvilke typer lokaliteter som er skadet/skjemmet/tapt og årsak til tilstandsendringen.

ID	Lokalitetsart	Ny tilstand	Årsak
178384	Kokegroplokalitet	Tapt	Dispensasjon
171179	Dyrkingsspor	Tapt	Dispensasjon
14250	Gravfelt	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
34590	Gravminne	Skadet	Sammensatt skadeårsak
14948	Gravminne	Skadet	Skogbruk
14986	Gravminne	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
14959	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter
34612	Gravminne	Skadet	Bygg/anlegg- industri/vei
61161	Gravminne	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
53705	Gravminne	Skadet	Fritidsaktiviteter
34582	Gravminne	Skadet	Ukjent
178225	Gårdsanlegg	Tapt	Dispensasjon
44649	Gårdsanlegg	Skadet	Fritidsaktiviteter
64780	Gårdsanlegg	Skadet	Jordbruk
24788	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei
44647	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
213656	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei

Gravminner er i overvekt i tabellen. Åtte skader/skjemming kan knyttes til denne kulturminnearten. Tre gårdsanlegg er tapt/skadet. Gårdsanlegget som er tapt var bosetningsspor under dyrka mark. Tre rydningsrøyslokaliteter er registrert med skader/skjemming. Gravminner og rydningsrøyslokaliteter er blant de aller vanligste lokalitetsartene i kommunen. Det er derfor ikke uventet at disse går igjen i oversikten for *tapt*, *skadet* og *skjemmet*. Et så lite tallmateriale gir et svakt grunnlag for å slå fast at en spesiell kulturminneart er mer utsatt for tap, skade eller skjemming i Sandnes kommune. Resultatene er likevel nyttige fordi de viser hvilke kulturminnearter forvaltningen bør ha fokus på for å forebygge, informere og formidle.

5.8. Tap, skade og skjemming fordelt på arealbrukstype

Arealbruk er en registrering som viser bruken av arealene og deres beskaffenhet. I Sandnes kommune er 14 av de 21 ulike arealbrukstypene brukt i registreringene.

Figur 5-6. Kartet viser lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet, fordelt på arealbrukstype.

Ved dette omdrevet er det satt arealbrukstype på fem lokaliteter som ikke var gitt arealbrukstype fra før. Det er videre gjort fem nye vurderinger av arealbruk, hvor arealbrukstypen er endret. Dette er gjort ut fra det førende prinsippet om at den arealbruken som antas å påvirke lokaliteten i størst grad skal være gjeldende kategori (se kap. 4.6.3).

Tabell 5-9. Tabellen viser de endringene som ble gjort i kategorien «arealbrukstype» ved kontrollregistreringen i 2022.

ID	Siste - arealbrukstype	Ny - arealbrukstype	
54403	Tun, hage	Grøntområde/offentlig areal. Lokaliteten ligger innenfor Viking BMX-bane, med arealformål «andre idrettsanlegg» i reguleringsplan.	
61019	Randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)	Grøntområde/offentlig areal. Lokaliteten ligger ved kirkegård innenfor Grav- og urnelund i reguleringsplan.	
171179	Dyrket mark/åker	Boligområde. Lokaliteten er fjernet ved dispensasjon.	
178225	Dyrket mark/åker	Vei/jernbane. Lokaliteten er fjernet ved dispensasjon.	
178384	Dyrket mark/åker	Vei/jernbane. Lokaliteten er fjernet ved dispensasjon.	

Tabell 5-10. Tabellen viser fordelingen av tap, skade og skjemming, med endring i dette omdrevet, fordelt på arealbrukstype.

ID	Arealbrukstype	Lokalitetsart	Tilstand	Årsak
14250	Skog	Gravfelt	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
14948	Militært område	Gravminne	Skadet	Skogbruk
14959	Tun, hage	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter
14986	Grøntområde/offentlig areal	Gravminne	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
24788	Beitemark	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei
34582	Beitemark	Gravminne	Skadet	Ukjent
34590	Boligområde	Gravminne	Skadet	Sammensatt skadeårsak

34612	Randvegetasjon (udyrtet ved dyrtet mark)	Gravminne	Skadet	Bygg/anlegg- industri/vei
44647	Boligområde	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
44649	Skog	Gårdsanlegg	Skadet	Fritidsaktiviteter
53705	Grøntområde/offentlig areal	Gravminne	Skadet	Fritidsaktiviteter
61161	Grøntområde/offentlig areal	Gravminne	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
64780	Dyrtet mark/åker	Gårdsanlegg	Skadet	Jordbruk
171179	Boligområde	Dyrkingsspor	Tapt	Dispensasjon
178225	Vei/jernbane	Gårdsanlegg	Tapt	Dispensasjon
178384	Vei/jernbane	Kokegroplokalitet	Tapt	Dispensasjon
213656	Skog	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei

Gjennomgangen av materialet viser at de 168 endringene fra vernekategori B/C til A som har skjedd siden siste omdrev, har foregått i flere arealbrukstyper. Tabellen under viser endringen sortert etter arealbrukstype. Endringen kan knyttes til kommuneplanens arealdel fra 2019, der så å si alle automatisk fredete kulturminner er gitt en båndleggingssone H730.

Tabell 5-11. Tabellen viser de 168 lokalitetene som har endret vernekategori siden forrige omdrev.

ID	Kategori 2022	Kategori 2017	Lokalitetsart	Arealbrukstype
4591	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
5115	A	B	Gravminne	Beitemark
5120	A	B	Gravfelt	Beitemark
5125	A	B	Gravfelt	Beitemark
5126	A	B	Gjerde/innhegning	Beitemark
5129	A	B	Gravminne	Beitemark
5140	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
5149	A	B	Rydningrøyslokalitet	Beitemark
14941	A	B	Rydningrøyslokalitet	Beitemark
14943	A	B	Utmarkskulturminner	Beitemark
14947	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
14974	A	B	Gravfelt	Beitemark
14985	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
24748	A	B	Gravfelt	Beitemark
24778	A	B	Rydningrøyslokalitet	Beitemark
24781	A	B	Gravfelt	Beitemark
24785	A	B	Gravfelt	Beitemark
24789	A	B	Rydningrøyslokalitet	Beitemark

24790	A	B	Gravminne	Beitemark
24795	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
34579	A	B	Gravminne	Beitemark
34582	A	B	Gravminne	Beitemark
34603	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
34606	A	B	Gravminne	Beitemark
34620	A	B	Utmarkskulturminner	Beitemark
34622	A	B	Utmarkskulturminner	Beitemark
34636	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
43959	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
44614	A	B	Gravminne	Beitemark
44623	A	B	Gravminne	Beitemark
44626	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
44628	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
44632	A	B	Gravfelt	Beitemark
44637	A	B	Utmarkskulturminner	Beitemark
53708	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
54375	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
54377	A	B	Gravminne	Beitemark
54388	A	B	Gjerde/innhegning	Beitemark
54392	A	B	Utmarkskulturminner	Beitemark
54412	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
61013	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
64780	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
64781	A	B	Gjerde/innhegning	Beitemark
65917	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
65935	A	B	Gravminne	Beitemark
65945	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
72401	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
72405	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
115726	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
117467	A	B	Gravminne	Beitemark
142289	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
160553	A	B	Gårdsanlegg	Beitemark
171721	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Beitemark
178081	A	B	Røysfelt	Beitemark
178085	A	B	Røysfelt	Beitemark
178363	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
178831	A	B	Rydningsrøyslokalitet	Beitemark
212496	A	C	Gravminne	Beitemark
213664	A	C	Gravminne	Beitemark
213665	A	C	Gravminne	Beitemark

213669	A	C	Gravfelt	Beitemark
216291	B	C	Røysfelt	Beitemark
216629	B	C	Rydningrøyslokalitet	Beitemark
219169	A	B	Røysfelt	Beitemark
223209	A	C	Røysfelt	Beitemark
223217	A	C	Kokegroplokalitet	Beitemark
14938	A	B	Gravminne	Boligområde
44647	A	B	Rydningrøyslokalitet	Boligområde
53705	A	B	Gravminne	Boligområde
143568	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	boligområde
143570	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	boligområde
61017	A	B	Gravfelt	Brakkland (tidligere dyrket)
14251	A	B	Gravfelt	dyrket mark/åker
24750	A	B	Gravminne	dyrket mark/åker
34611	A	B	Rydningrøyslokalitet	dyrket mark/åker
44651	A	B	Gravfelt	dyrket mark/åker
54372	A	B	Gravfelt	dyrket mark/åker
64783	A	B	Gravminne	dyrket mark/åker
65919	A	B	Gravminne	dyrket mark/åker
171177	A	B	Gravminne	dyrket mark/åker
171178	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
171722	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
173803	A	B	Kokegroplokalitet	dyrket mark/åker
173840	A	B	Dyrkingsspor	dyrket mark/åker
178384	A	B	Kokegroplokalitet	vei/jernbane
212772	A	C	Dyrkingsspor	dyrket mark/åker
223222	A	C	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
223275	A	C	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
223962	A	C	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
5571	A	B	Forsvarsanlegg	fjell/vidde/hei
14958	A	B	Forsvarsanlegg	fjell/vidde/hei
61161	A	B	Gravminne	Gjengroingsområde
5112	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	grøntområde/offentlig areal
5136	A	B	Rydningrøyslokalitet	grøntområde/offentlig areal
14986	A	B	Gravminne	grøntområde/offentlig areal
34590	A	B	Gravminne	Grøntområde/offentlig areal
34633	A	B	Gravminne	Grøntområde/offentlig areal
34634	A	B	Gravminne	grøntområde/offentlig areal
43954	A	B	Rydningrøyslokalitet	grøntområde/offentlig areal
53707	A	B	Gravminne	grøntområde/offentlig areal
61019	A	B	Gravfelt	Grøntområde/offentlig areal
65936	A	B	Gravfelt	grøntområde/offentlig areal

225605	A	B	Veganlegg	grøntområde/offentlig areal
34597	A	B	Gravminne	hytteområde
61167	A	B	Bergkunst	hytteområde
34598	A	B	Bautasteinslokaltet	kirkegård
4429	A	B	Fangstlokaltet	militært område
14948	A	B	Gravminne	militært område
34589	A	B	Gravminne	militært område
14939	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
14940	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
14971	A	B	Gravfelt	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
24752	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
24753	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
24771	A	B	Gravfelt	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
24792	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
34612	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
34614	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
43961	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
44646	A	B	Rydningsrøyslokaltet	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
54385	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
54386	A	B	Gravfelt	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
54387	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
61012	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
61021	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
61171	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
65906	A	B	Rydningsrøyslokaltet	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
65930	A	B	Gravminne	Randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
72416	A	C	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
117461	A	B	Gravminne	randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)
5111	A	B	Gravminne	skog
14250	A	B	Gravfelt	skog
14970	A	B	Gårdsanlegg	skog

14980	A	C	Gravminne	skog
24743	A	B	Gravminne	skog
24744	A	B	Gravminne	skog
24784	A	B	Gravfelt	skog
34588	A	B	Gravfelt	skog
34600	A	B	Forsvarsanlegg	skog
44611	A	B	Gravminne	skog
44649	A	B	Gårdsanlegg	Skog
53704	A	B	Gravfelt	skog
65943	A	B	Rydningrøyslokalitet	skog
142252	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	skog
142268	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	skog
142270	A	B	Kullfremstillingsanlegg	skog
142300	A	B	Kullfremstillingsanlegg	skog
176371	A	C	Gårdsanlegg	skog
213656	A	B	Rydningrøyslokalitet	skog
219716	A	B	Røysfelt	skog
5110	A	B	Rydningrøyslokalitet	skog; produktiv/hogstfelt
24757	A	B	Gravminne	skog; produktiv/hogstfelt
213667	A	C	Bosetning-aktivitetsområde	skog; produktiv/hogstfelt
14983	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	strandsone/elveløp
34602	A	B	Gravfelt	strandsone/elveløp
54374	A	B	Gravminne	strandsone/elveløp
65922	A	B	Båtstø-anlegg	strandsone/elveløp
72414	A	B	Gravminne	strandsone/elveløp
14959	A	B	Gravminne	tun, hage
24736	A	B	Gravminne	tun, hage
24740	A	B	Gravfelt	tun, hage
24746	A	B	Gravminne	tun, hage
24783	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
44630	A	B	Gravfelt	tun, hage
44633	A	B	Gravminne	tun, hage
72397	A	B	Gravminne	tun, hage
139579	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
139580	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
24746	A	B	Gravminne	tun, hage
24783	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
44630	A	B	Gravfelt	tun, hage
44633	A	B	Gravminne	tun, hage
72397	A	B	Gravminne	tun, hage
139579	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
139580	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage

5.9. Status i arealplaner

I miljøovervåkingsprogrammet er det fokus på hensynssoner (inkludert båndleggingssoner) da dette er opplysninger som er tilgjengelige, og som gir et tydelig juridisk vern. Ved dette omdrevet har det vært mulig å koble digitale plankart opp mot geometri fra Askeladden. Dette sikrer at kontrollregistreringen så langt der er mulig fanger opp aktuelle hensynssoner for kulturminner, og reduserer faren for feilføringer i kontrollregistreringen. Det må likevel presiseres at plandata kan ha feilkilder. Noen kommuner er restriktive med å gi tilgang til reguleringsplanbasene som vektordata, da det fortsatt er en god del reguleringsplaner som ikke foreligger i vektorformat og det fryktes feilbruk/misforståelser ved bruk - særlig i automatiske analyser. Noen av de gamle planene er også av en slik art at bestemmelsene faktisk sier mer om bruk/formål enn selve plankartet. Det kan derfor være svakheter i vektordata, og manglende ajourføring av plandata i de ulike kommunene.

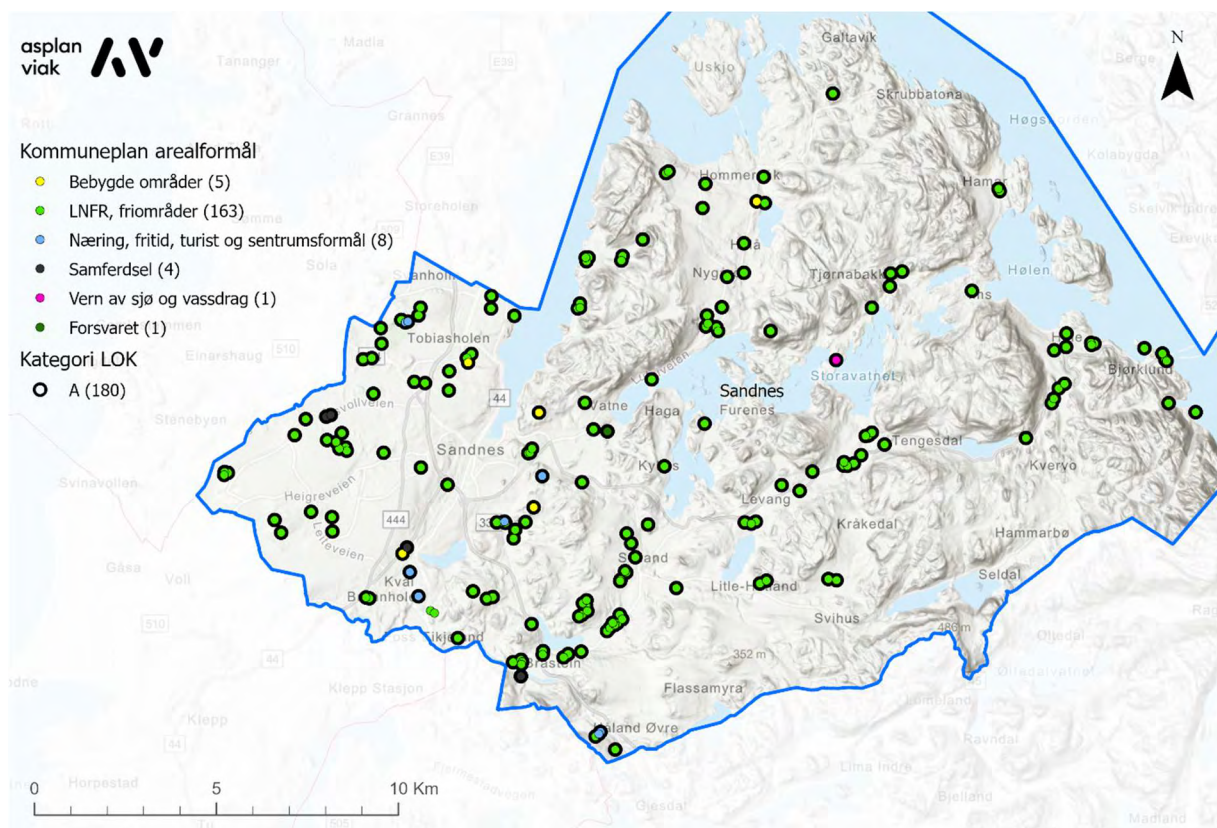
Riksantikvaren har som part i Norge Digitalt tilgang til plandata fra kommunene via GeoNorge. Plandata hentet fra GeoNorge er kopidata ved den gitte dato de er hentet ut. Mange kommuner har kontinuerlig oppdatering i planbasene.

Ved dette omdrevet er det gjort endringer på 168 lokaliteter. Samtlige er endret fra kategori B eller C i forrige omdrev, til kategori A. Endringene er i hovedsak knyttet til ny kommuneplan for Sandnes, vedtatt i 2019, der nærmest alle automatisk fredete kulturminner er markert med båndleggingssone H730 i plankartet. Tabell over disse finnes i kap. 5.8.

5.9.1. Arealformål og hensynssoner i kommuneplan

Kommuneplanens arealdel for Sandnes kommune har ikrafttredelsesdato 11.03.2019, og gir rammer og føringer for kommunens arealutvikling. Ikke uventet, ligger 122 av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet i areal avsatt til LNFR (landbruk, natur, friluftsliv og reindrift), mens 37 er avsatt til grønnstruktur og 4 til grav- og urnelund. Disse kategoriene er slått sammen i kartet under og det framgår tydelig at en stor prosentandel av kulturminnene i utvalget ligger i LNFR- områder/grønnstruktur i kommuneplanen.

Flere kulturminner ligger også innenfor areal avsatt til boligbebyggelse (5 stk.). I kategorien *Næring, fritid, turist og sentrumsformål* i kartet, er formålene offentlig og privat tjenesteyting, næringsbebyggelse og idrettsanlegg slått sammen og 8 lokaliteter ligger innenfor disse arealformålene i kommuneplanen.

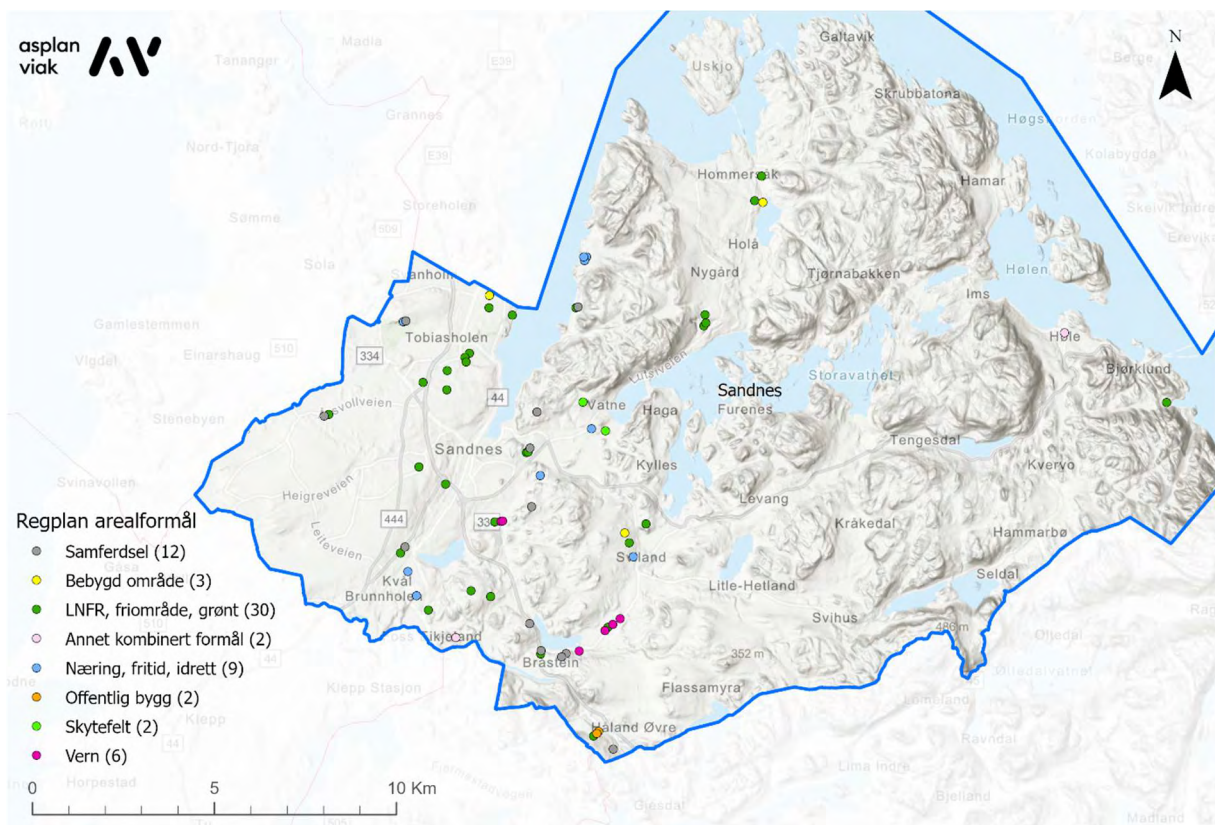
Figur 5-7. Kartet viser alle lokalitetene fordelt på arealformål (gruppert) i kommuneplanen (2019).

Kommuneplanen viser at 179 av lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet er lagt i båndleggingszone H730 etter kulturminneloven. De siste tre lokalitetene er lagt i bevaringsområde i reguleringsplan (ID 225605), eller som båndleggingszone H710

(båndlagt for regulering etter plan- og bygningsloven) i kommuneplanen (ID 216629 og 216291).

5.9.2. Arealformål og hensynssoner i reguleringsplaner

Av de 182 lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet, er det 66 som inngår i en reguleringsplan.

Figur 5-8. Kartet viser lokaliteter som er omfattet av reguleringsplan, og hvilken arealformålsgruppe de inngår i.

Av disse er det 41 som er gitt hensynssone C eller D, spesialområde bevaring (etter eldre plan- og bygningslov), eller er markert med formål «Vern av kulturmiljø eller kulturminne» i reguleringsplanen.

De resterende 25 lokalitetene er helt eller delvis regulert, men har ikke hensynssone/båndleggingssone i reguleringsplan, eller annen type avmerking i reguleringsplankart som tilsier et særlig vern. Tilsynelatende er disse kulturminnene

dispensert fra kulturminneloven, men flere av disse er gamle reguleringsplaner og må behandles særskilt. Eksempelvis er flere av lokalitetene påvist etter planvedtak.

Tabell 5-12. Tabellen viser lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet som inngår i reguleringsplaner og hvilken status de har i plankartene.

ID	Lokalitetsart	Regplan planid	Regplan år	Regplan Arealformål	Regplan Hensynssone
4429	Fangstlokalitet	2014147	2018	Skytefelt/øvingsområde	H730_1
5110	Rydningrøyslokalitet	97134	1998	Friluftsområde	663
5112	Bosetning-aktivitetsområde	79321-05	2003	Offentlig bygg - barnehage	660
5119	Rydningrøyslokalitet	88101	1991	Jord- og skogbruk	Nei
5126	Gjerde/innhegning	96112	1999	Turvei	Nei
5136	Rydningrøyslokalitet	95105-01	1998	Offentlig friområde	663
5149	Rydningrøyslokalitet	2005107	2008	Boligbebyggelse	H550_
14250	Gravfelt	79124	1981	Offentlig friområde	Nei
14251	Gravfelt	97134	1998	Friluftsområde	Nei
14938	Gravminne	79126	1980	Konsentrert småhusbebyggelse	Nei
14948	Gravminne	2014147	2018	Skytefelt/øvingsområde	H730_1
14986	Gravminne	94105	1997	Offentlig friområde	660
24736	Gravminne	2008114	2012	Blågrønnstruktur	H570_
24781	Gravfelt	78117-3	1995	Gang-/sykkelvei	660
24784	Gravfelt	77134	1978	Gang-/sykkelvei	Nei
24788	Rydningrøyslokalitet	2014104	2016	Friluftformål	H570_1
34589	Gravminne	2014147	2018	Forlegning/leir	H730_1
34590	Gravminne	79321-05	2003	Offentlig bygg - barnehage	660
34598	Bautasteinslokalitet	84119	1985	Annet kombinert formål	660
34634	Gravminne	89102	1991	Blågrønnstruktur	H570_1
43954	Rydningrøyslokalitet	84105	1985	Offentlig friområde	Nei
44611	Gravminne	97134	1998	Friluftsområde	663
44647	Rydningrøyslokalitet	98129	2000	Offentlig friområde	662
44649	Gårdsanlegg	79121	1982	Gang-/sykkelvei	660
53704	Gravfelt	79124	1981	Boliger	Nei
53705	Gravminne	2000109	2003	Park	662
53707	Gravminne	78111	1980	Offentlig friområde	Nei
54388	Gjerde/innhegning	96112	1999	Golfbane	Nei
54403	Gravfelt	2010127	2014	Andre idrettsanlegg	H730_1
61013	Gårdsanlegg	97101	2002	Landbruksområde	Nei
61017	Gravfelt	87117	1996	Annet kombinert formål	Nei

61019	Gravfelt	97125	1999	Grav- og urnelund	660
61026	Rydningrøyslokalitet	78103	1978	Turvei	H730_1
61161	Gravminne	2002127	2004	Offentlig friområde	Nei
65932	Gravminne	2010127	2014	Blågrønnstruktur	H570_2
65936	Gravfelt	86104	1988	Park	660
72397	Gravminne	7402-01	1996	Fellesområde	660
139579	Bosetning-aktivitetsområde	2008114	2012	Blågrønnstruktur	H570_
139580	Bosetning-aktivitetsområde	2008114	2012	Blågrønnstruktur	H570_
142251	Bosetning-aktivitetsområde	2013128	2015	Badeplass/-område	H730_1
142252	Bosetning-aktivitetsområde	2013128	2015	Kjøreveg	Nei, men bare sikringssonen ligger innenfor reg.plan.
143568	Bosetning-aktivitetsområde	2000108	2002	Annen veggrunn	663
143570	Bosetning-aktivitetsområde	2000108	2002	Felles grøntareal	663
171177	Gravminne	2012145	2015	Friområde	H570_5
171178	Bosetning-aktivitetsområde	2012145	2015	Friområde	H570_5
171179	Dyrkingsspor	2014124	2015	Annen veggrunn - grøntareal	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
171721	Bosetning-aktivitetsområde	2012116	2014	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	H560_07
171722	Bosetning-aktivitetsområde	2012116	2014	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	H570_04
176371	Gårdsanlegg	96103	1997	Offentlig friområde	Nei
178225	Gårdsanlegg	2009107	2015	LNFR areal for nødvendige tiltak for landbruk og reindrift og gårdstilknyttet næringsvirksomhet basert på gårdens ressursgrunnlag	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
178384	Kokegroplokalitet	2009107	2015	Annen veggrunn - tekniske anlegg	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
213656	Rydningrøyslokalitet	98128	2000	Offentlig friområde	660
213659	Gravfelt	2014111	2017	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	Verneformål
213663	Røysfelt	2014111	2017	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	Verneformål
213664	Gravminne	2016101-02	2020	Annen veggrunn - grøntareal	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
213665	Gravminne	2014111	2017	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	Verneformål
213667	Bosetning-aktivitetsområde	2009120	2015	Friluftformål	H730

213669	Gravfelt	2014111	2017	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	Verneformål
216629	Rydningsrøyslokalitet	2008122	2014	LNFR areal for nødvendige tiltak for landbruk og reindrift og gårdstilknyttet næringsvirksomhet basert på gårdens ressursgrunnlag	Nei
219169	Røysfelt	201819	2022	Blågrønnstruktur	H570_1
219716	Røysfelt	7402	1976	Grav- og urnelund	Nei
223209	Røysfelt	2016101-02	2020	Kjøreveg	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
223217	Kokegroplokalitet	2016101-02	2020	Kjøreveg	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
223222	Bosetning-aktivitetsområde	2016101-02	2020	Gang-/sykkelveg	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
223275	Bosetning-aktivitetsområde	2016101-02	2020	Landbruksformål	Nei, frigitt gjennom reguleringsplan (bestemmelsesområde)
225605	Veganlegg	91101	1993	Offentlig friområde	660

Åtte av lokalitetene uten vern er markert med bestemmelsesområde med en bestemmelse som bekrefter at de er frigitt gjennom reguleringsplaner fra 2015 og 2020. Fem av disse syv lokalitetene ligger intakt uten skade/skjemming i dag, mens tre er fjernet i forbindelse med at tiltak i reguleringsplanen er gjennomført. Alle de åtte lokalitetene ligger med hensynssone/båndleggingssone i kommuneplanen.

Utstrekning på hensynssone/bevaringssone innenfor reguleringsplaner samsvarer i flere tilfeller ikke med markeringene i Askeladden. Under er det vist noen eksempler fra et utvalg av utsnitt av reguleringsplaner (utsnitt fra arbeidskart for feltregistrering). Det er enkelte tilfeller av stort avvik, men i mange av tilfellene utgjør avviket i kartmarkering bare mindre deler av sikringssonen.

Det er viktig at Sandnes kommune og Rogaland fylkeskommune er oppmerksom på hvilke lokaliteter som er regulert uten vern, eller uten tilstrekkelig hensynssone i plankart.

Tabell 5-13. Tabellen viser kartutsnitt over noen av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet, der hensynssonene/båndleggingssonene i respektive reguleringsplaner ikke samsvarer med kartfestingen av kulturminnene i Askeladden.

<p>ID 5110, 44611 og 14251</p>		<p>Reguleringsplan for sentralkomposteringsanlegg på Hogstad (planid. 97134)</p> <p>Askeladden ID 5110 og 44611 midt i kartet, har en utstrekning/markering i plankart som ikke samsvarer med kartfestingen i Askeladden.</p> <p>ID 14251 helt nord i kartet, er markert som to lokaliteter. Ingen av dem er markert med hensynsone i plankartet. Reguleringsplanen er fra 1998.</p>
<p>ID 34590 og 5112</p>		<p>Bebyggelsesplan for felt 02, Rossåsen (planid. 79321-05).</p> <p>ID 34590 i nord og ID 5112 i sør er markert i reguleringsplan med hensynssoner, men markeringene samsvarer ikke med kartfestingen i Askeladden. Bebyggelsesplanen er fra 2003.</p>

<p>ID 21852</p>		<p>Reguleringsplan for Bogafjell (planid. 98129).</p> <p>Askeladden ID 21852 ligger innenfor hensynssone i plankartet. Bare mindre deler av sikringssonen ligger utenfor hensynssonemarkeringen. Reguleringsplanen er fra 2000.</p>
<p>ID 61019</p>		<p>Reguleringsplan for Høyland gravlund (planid. 97125).</p> <p>Askeladden ID 61019 ligger innenfor hensynssone i reguleringsplan for Høyland gravlund. Bare mindre deler av sikringssonen ligger utenfor hensynssonemarkeringen i plankartet. Reguleringsplanen er fra 1999.</p>
<p>ID 171721</p>		<p>Reguleringsplan for Høyland Forsøkgård (planid. 2012116).</p> <p>Askeladden ID 171721 ligger innenfor hensynssone i reguleringsplan for Høyland Forsøkgård. Bare mindre deler av sikringssonen og lokalitet ligger utenfor hensynssonemarkeringen i plankartet. Reguleringsplanen er fra 2014.</p>

5.10. Vernekategori

5.10.1. Vernekategori og arealbrukstyper

I kap. 5.9 ble det vist at 179 av 182 lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet har et særskilt vern gjennom plan- og bygningsloven gjennom båndleggingssone i kommuneplanen fra 2019. En av lokalitetene som ikke er markert med båndleggingssone i kommuneplan, er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan.

Av disse 179 lokalitetene har 41 lokaliteter et vern gjennom reguleringsplaner, i tillegg til markering med båndleggingssone i kommuneplanen.

Summert opp viser gjennomgangen at lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet for Sandnes kommune har 2 lokaliteter i vernekategori B, og 180 i vernekategori A. De to lokalitetene i vernekategori B ligger begge i arealbrukstype beitemark. Ettersom majoriteten av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet inngår i vernekategori A, representerer de hele spekteret av arealbrukstyper i kommunen.

Tabell 5-14. Tabellen viser lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet etter vernekategori og arealbrukstyper.

Vernekategori A	Antall	Vernekategori B	Antall
Beitemark	70	Beitemark	2
Randvegetasjon (udyrt ved dyrket mark)	22		
Dyrket mark/åker	18		
Vei/jernbane	2		
Skog	21		
Grøntområde/offentlig areal	14		
Tun, hage	10		
Strandsone/elveløp	6		
Boligområde	6		
Militært område	3		
Skog; produktiv/hogstfelt	3		
Fjell/vidde/hei	2		
Hytteområde	2		
Kirkegård	1		
Totalt	180	Totalt	2

5.10.2. Vernekategori og tap/skade

De to lokalitetene som ikke har et vern gjennom plan- og bygningsloven, er registrert med tilstandstatus «intakt» og uten endring i tilstand siden forrige omdrev.

Ettersom nærmest alle lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet er i vernekategori A, gjennom båndleggingssone i kommuneplanen, gir ikke tallene grunnlag for å se på forholdet mellom vernekategori og tap/skade.

Tabell 5-15. Tabellen viser forholdet mellom vernekategori og tilstand.

Vernekategori A	Antall	Prosent	Vernekategori B	Antall	Prosent
Ikke gjenfunnet	4	2,2	Intakt	2	100
Intakt	102	56,7			
Skadet	49	27,2			
Skjemmet	16	8,9			
Dispensasjon, ikke fjernet	5	2,8			
Tapt (dispensasjon)	3	1,7			
Forbedret	1	0,6			
Totalt	180	100	Totalt	2	100

66 lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet omfattes av reguleringsplaner. Nitten av de 66 lokalitetene som ligger innenfor reguleringsplaner, har endret tilstandstatus siden forrige omdrev. Seks av disse er skjemmet/ytterligere skjemmet, fire er skadet/ytterligere skadet og/eller skjemmet, fem lokaliteter er dispensert for gjennom reguleringsplan, men ikke fjernet, tre er tapt (dispensasjon gjennom reguleringsplan) og én lokalitet som tidligere var skjemmet anses nå som forbedret.

25 av lokalitetene som omfattes av reguleringsplaner, er ikke vernet gjennom disse planene. Av de 25 er åtte markert med bestemmelsesområde som tilsier frigivning med vilkår om utgravning (dispensasjon).

Av de 21 lokalitetene som ikke er vernet og tilsynelatende ikke dispensert for gjennom reguleringsplanen de omfattes av, er syv skjemmet eller skadet. Bare to av disse har endret tilstand siden forrige omdrev og anses som skjemmet/ytterligere skjemmet.

Det kan bemerkes at ni av lokalitetene uten vern i reguleringsplanen de omfattes av, og som tilsynelatende heller ikke er dispensert gjennom planene, ligger helt eller delvis

innenfor formål som ikke er forenlig med vern (f.eks. kjøreveg, turveg, gang-/sykkelveg, boliger etc.). Det er positivt at bare to av disse lokalitetene har endret tilstand siden forrige omdrev. De er begge skjemmet av fritidsaktiviteter i dag.

Ut fra disse tallene kan man altså ikke slå fast at lokaliteter som er regulert, men som ikke har et vern gjennom reguleringsplanen, er mer utsatt for skade/skjemming/tap enn andre lokaliteter.

6. Konklusjon

Figur 6-1. Rundrøys (Askeladden ID 14986). Lokaliteten var fra tidligere skjemet av frisbeeplattform. Ved dette omdrevet var et større tre på lokaliteten sagt ned og all flisen var lagt over røysen. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Et representativt utvalgt av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sandnes kommune er blitt kontrollregistrert og analysert. Fokuset i analysene har vært på tilstandsendring, årsaker til eventuell tilstandsendring, samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilder og effekter av vern.

Ved forrige omdrev (2017) ble til sammen 48 lokaliteter, noe som utgjør 24 % av utvalget, registrert med en eller annen form for tap/skade/skjemming. I rapporten fra kontrollregistreringen i 2017 framgår det av konklusjonen at aktiviteter knyttet til

jordbruks- samt til bygg- og anleggsvirksomhet er den største trusselen mot kulturminnene i det analyserte utvalget. Det ble også påpekt at langt de fleste kulturminnene i kommunen ligger i skog/utmark eller i spredtbygd/dyrket mark, altså der det foregår jordbruksaktivitet. Truslene i disse områdene blir knyttet til jordbruksdrift (nydyrking og anleggelse av skogs- og jordbruksveger, spredt boligbygging). Det er i tillegg en tendens til at lokaliteter i beitemark blir skadet av store dyr. Utvidelse av tettstedsbebyggelsen i kommunen blir også trukket fram som en trussel mot kulturminnene. Det ble ved forrige omdrev ikke funnet grunnlag for å hevde at noen kulturminnetyper var mer utsatt for tap enn andre. Det var heller ikke grunnlag for å hevde at hensynssonene bevaring kulturminne/kulturmiljø hadde en særlig effekt knyttet til å styrke vernet av lokalitetene.

Figur 6-2. Dette gravminnet på Horve ligger med vidt utsyn mot sør og øst (Askeladden ID 34579). Foto: Torunn Rosnes Jæger, Asplan Viak AS

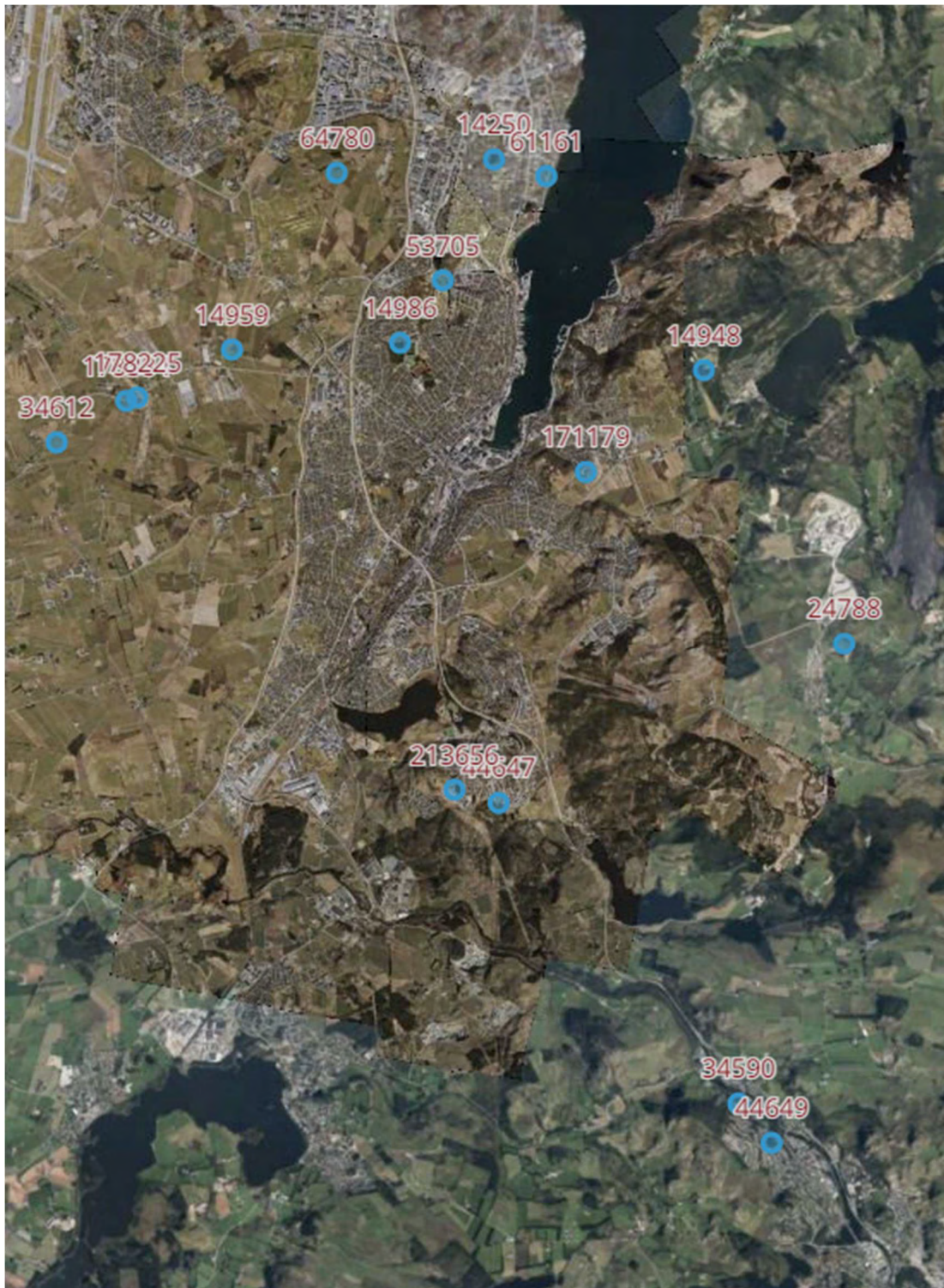

Kontrollregistreringene i 2022 viser at 67 av lokalitetene, som utgjør ca 37 % av totalen i miljøovervåkingsprogrammet, er enten skadet, skjemmet eller tapt. Av disse er det 17 lokaliteter som ved dette omdrevet er registrert med en endring av tilstand, i form av skade/skjemming/tap. Dette utgjør ca. 9 % av totalen. Det er verdt å merke seg at det er gitt dispensasjon fra kulturminneloven (§ 8.4) til fjerning av fem lokaliteter (2,7 %), som ved kontrollregistreringene i 2022 enda lå intakt i terrenget.

Over 80 % av de analyserte lokalitetene ligger i arealbrukstyper som beitemark, randvegetasjon, dyrka mark, fjell/vidde hei etc, som er typiske LNFR-områder i kommuneplanen. Det vil derfor vært naturlig at flest skader/skjemming/tap blir registrert i slike områder. Kontrollregistreringen 2022 viser imidlertid at fordelingen av endring i tilstand, i form av tap, skader og skjemming, fordeler seg relativt jevnt mellom arealbrukstyper typiske for LNFR-områder, og arealbrukstyper som i større grad er knyttet til menneskelig aktivitet og utbygging (grøntområde/offentlig areal, tun/hage, militært område etc.). Dette betyr at en overvekt av endringene i tilstand, i form av skade/skjemming/tap, skjer i andre områder enn i klassiske jordbruks/LNFR-områder. Dersom man studerer den geografiske fordelingen av endringene er det tydelig at endring av tilstand oftest skjer i og nær by- og utbyggingsområder (se fig. 6-3, samt flyfoto fig. 5-5).

Fem av de 17 tilstandsendingene fra 2017 til 2022 kan knyttes til fritidsaktiviteter. Ingen av de lokalitetene dette gjelder er skilta. Bygg/anlegg- industri/veg utgjør tre av årsakene til skade/skjemming/tap og byggeaktiviteter knyttes til én endring. To tilstandsendinger har sammensatt skadeårsak. Jordbruk, skogbruk og ukjent er årsaken til bare én endring hver. Dispensasjon er knyttet til tre endringer (tap). Det ser altså ut til at det kan ha skjedd en dreining fra jordbruk, bygg- og anleggsvirksomhet som de største truslene til skade/tap/skjemming i 2017, til at fritidsaktiviteter i større grad er en årsak til skade/skjemming ved registreringene i 2022, i tillegg til bygg/anlegg og byggeaktiviteter. Det må imidlertid påpekes at tallmaterialet er lite. Det er grunn til å tro at jordbruk fremdeles er en trussel mot kulturminnene i Sandnes, men det er likevel verdt å merke seg at fritidsaktiviteter også er en del av trusselbildet.

Kontrollregistreringene i Sandnes viser at skjemming er en viktig problemstilling i kommunen – noe som er naturlig i en kommune der mange kulturminner ligger i bebygde områder eller i aktive jordbruksområder. Kontrollregistreringene viser tydelig at nærhet til boligområder og andre offentlige areal som barnehage eller skole ikke bare kan føre til skjemming, men også gir fare for slitasje og skade på kulturminnene.

Figur 6-3. Med flyfoto (2022/2019) som bakgrunn blir det tydelig at nærmest alle de 17 tilstandsendingene (forverring) har skjedd i og nær utbyggingsområder. Bare den skada lokaliteten ID 34582, på Horve, ligger utenfor, og øst for dette kartutsnittet (kart Asplan Viak).

Gjengroing er ikke en egen tilstandstype i programmet (kun en årsak), men i 2022 har vi notert ned hvilke lokaliteter dette var en utfordring for. I Sandnes er det bare notert at gjengroing er et problem på fire av lokalitetene.

Av de 17 lokalitetene som er registrert med endring i tilstand (skade/skjemming/tap) siden 2017 er åtte gravminner. Derneft er det tre rydningsrøyslokaliteter, tre gårdsanlegg, en kokegroplokalitet, en lokalitet med dyrkingsspor og ett gravfelt. Gravminner og rydningsrøyslokaliteter er blant de vanligste kulturminneartene i kommunen. Med et begrenset utvalg lokaliteter gir det ikke tilstrekkelig grunnlag for å si at noen kulturminnetyper er mer utsatt for skade/skjemming enn andre.

I 2022 ligger 180 av 182 kulturminner i en hensynssone (reguleringsplan og/eller kommuneplan). Det har ikke skjedd skade/skjemming/tap på de to lokalitetene som ikke er vernet gjennom plan- og bygningsloven. 21 lokaliteter er omfattet av reguleringsplaner, men er uten verneformål eller hensynssone i plankartene og er heller ikke frigitt. Syv av de 21 lokalitetene har tilstandsstatus skadet eller skjemmet, men bare to er registrert med endring i tilstand siden forrige omdrev. På bakgrunn av dette er det heller ikke ved denne kontrollregistreringen grunnlag for å si at markering av hensynssone/verneformål på kulturminnene i reguleringsplaner har påvist effekt på kulturminnenes tilstand.

Det har skjedd en generell forbedring av tilstanden til lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet i Sandnes. Mens 24 % av de kontrollregistrerte lokalitetene ble registrert som skadet/skjemmet/tapt i 2017, er bare 8 % registrert med en endring i tilstand i form av skade/skjemming/tap i 2022.

Tre lokaliteter er tapt siden forrige omdrev. Disse er tapt gjennom dispensasjon fra kulturminneloven. Ved forrige omdrev ble åtte lokaliteter registrert som tapt, der fire var fjernet uten at det var gitt dispensasjon fra kulturminneloven, mens fire var fjernet med bakgrunn i et dispensasjonsvedtak. Tre kontrollerte tap ved dette omdrevet er en klar forbedring. Det kan imidlertid bemerkes at det er gitt dispensasjon til inngrep i fem lokaliteter i forbindelse med en nyere reguleringsplan fra 2020 som enda ikke er iverksatt.

7. Etterord: Råd om kontrollregistrering i Sandnes

Figur 7-1. Dette gravminnet (Askeladden ID 34590) var skjemet av gjerde og lekestativ ved forrige omdrev. Lokaliteten ligger like ved offentlig skole/barnehage på Figgjo. Ved dette omdrevet er lokaliteten registrert som skadet. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS

7.1. Råd til feltarbeidet

Sandnes er en kommune som i miljøovervåkingsprogrammet er forholdsvis effektiv å registrere på grunn av et godt utbygd veinett, mange gårdsveier og tråkk, og korte avstander. De østre delene av kommunen har noe krevende og kupert terreng, men generelt er terrenget lett å gå i, og de fleste steder er vegetasjonen lav på grunn av beiting. Imidlertid er en del beitemarker vanskelig tilgjengelig fordi de er omsluttet med høye gjerder og piggråd. Dette er ikke alltid synlig i kart, og kan medføre lange

vandringer for å finne en åpning. Det er heller ikke alltid forutsigbart å se hvilke jorde som hører til hvilken gård slik at man kan forhøre seg om tilkomst til områder, og hvordan storfe og hester vil ta imot besøk.

Mai var en gunstig måned å utføre registreringene i, de fleste steder var storfe ikke sluppet ut enda. De stedene der storfe var ute på beite – så var det en utfordring for gjennomføring av registreringen.

Kontrollregistreringer i Sandnes bør utføres i mars – medio mai.

Figur 7-2. Noen steder var det vanskelig å komme til, dels på grunn av beitende storfe, men hovedsakelig på grunn av piggtråd og høye gjerder. Det lot seg løse de fleste steder, men visse områder var mer tidkrevende på grunn av dette. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

7.2. Råd til nye omdrev av miljøovervåkingsprogrammet

Ideelt sett burde det utvikles et sett kriterier for kategorisering av arealbrukstype. De vil ofte skjønnsmessig bli satt, og kan variere ut fra hvem som gjør registreringen. Dette har vært tydelig ved kontrollregistreringen i Sandnes.

Flere av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet ble registrert med tilstandsstatus «uendret» ved forrige omdrev. Det kan bemerkes at i de tilfellene der tilstandsstatus heller ikke er registrert ved noen av de tidligere omdrevene, vil det være usikkert hvilken tilstand lokaliteten har hatt i utgangspunktet. Dette har skapt en del merarbeid ved registrering og etterarbeid i 2022. Kategorien «uendret» er tatt ut ved dette omdrevet og vil gjøre det lettere ved videre kontrollregistreringer. Det fremgår ofte av de eldre beskrivelsene

hvorvidt lokaliteten ble oppfattet som skadet på registreringstidspunktet, men dette er eldre/opprinnelige beskrivelser og disse skadene oppfattes ikke nødvendigvis som en skade i dag.

Gjennom regional kulturmiljøforvaltning sin oppfølging av miljøovervåkingsprogrammet, blir gjerne flere av lokalitetene i utvalget kontrollregistrert av fylkeskommunene, ofte ett til to år etter at miljøovervåkingen er gjennomført. Ved fylkeskommunenes kontrollregistrering varierer det hvorvidt feltet «tilstandstype» blir oppdatert. I de tilfellene der feltet blir oppdatert, vil dette komme fram i miljøovervåkingen, og eventuell endring ved neste omdrev vil bli målt i forhold til fylkeskommunenes kontrollregistrering. I de tilfellene der «tilstandstype» ikke blir oppdatert, vil kontrollregistreringen ikke bli fanget opp av miljøovervåkingsprogrammet. Det er viktig å være oppmerksom på dette ved de videre omdrevne, og eventuelt vurdere endringer i praksis.

Som nevnt tidligere viste kontrollregistreringen i Sandnes at skjemming er en viktig problemstilling i kommunen. Ved registreringene i 2022 ble det tydelig hvor viktig fotografering er ved kontrollregistreringene. Ofte er det bare ut fra bilder fra forrige registrering at man kan vurdere om objektene er ytterligere skjemmet, eller skadet, de siste årene.

Figur7-3. Gårdsanlegget på Auestad (Askeladden ID 1498) ligger intakt i beitelandskapet ved Vedafjell. Det kan finnes flere kulturminner utenfor lokalitetsavgrensningen. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

7.3. Råd og forslag til oppfølging - til kommune og regional kulturmiljøforvaltning

Gjennomgangen i kap. 5 viser lokaliteter som bør befares av kulturmiljøforvaltningen. Videre bør både kommunen og regional kulturmiljøforvaltning være oppmerksom på de lokalitetene som er regulert i eldre planer, men som ikke har hensynssone/verneformål. Det gjør dem ekstra utsatt, fordi de for mange kan virke godkjent for f.eks. utbyggingsformål. Lokalitetene som ligger innenfor reguleringsplaner, både med og uten vern, framgår av tabell i kap. 6.9.2.

Videre bør kommunen og regional kulturmiljøforvaltning være oppmerksomme på at flere hensynssoner/båndleggingssoner i reguleringsplaner avviker fra den utstrekningen som er satt i Askeladden. Dette kan også bidra til å gjøre lokalitetene ekstra utsatt for skade. Askeladden ID 171179 er oppført som automatisk fredet, men er dispensert og gravd ut. Status må endres, og lokaliteten vil dermed utgå av miljøovervåkingsprogrammet.

I utvalget av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sandnes er det fire lokaliteter som har flere geometrier med samme lokalitets ID i Askeladden (ID 54387, 65935, 14251 og 225605). Dette gav en del merarbeid i feltregistreringen og i etterarbeidet (kart, lister og statistikk). Vi har valgt å behandle de doble lokalitetene som én lokalitet, i tråd med beskrivelsene i Askeladden og tidligere omdrev. De fire lokalitetene bør gås gjennom og rettes. Dette vil lette arbeidet i neste omdrev.

Flere av lokalitetene i utvalget ble kontrollregistrert av Rogaland fylkeskommune i 2018 og 2019. En del av dem fikk endret «overordnet tilstand» i Askeladden, på lokalitets- og/eller enkeltminnenivå (TG 1 - TG 3). Ettersom feltet «tilstandstype» ikke ble oppdatert i forbindelse med fylkeskommunens kontrollregistreringer, blir ikke endringene i tilstand fanget opp før ved kontrollregistreringen i 2022.

Dersom man ønsker at vurderingen/endringen i tilstand skal fanges opp av miljøovervåkingsprogrammet, må feltet «tilstandstype» oppdateres. Det er denne kategorien som danner grunnlaget for miljøovervåkingsprogrammet, og det er derfor først ved en oppdatering av tilstandstype at endringen vil bli fanget opp.

Figur 7-4. ID 225605 Torrvegen i Smeaheia i Sandnes er en automatisk fredet hulveg. Kulturminnet har to lokalitetsgeometrier i Askeladden, men samme ID-nummer. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak Tabell over kontrollregistrerte lokaliteter

8. Tabell over kontrollregistrerte lokaliteter

Tabell 8-1. Tabellen over alle lokalitetene som er kontrollregistrert i 2022.

ID	Kategori	Lokalitetsart	Tilstandstype	Endret	Årsak til endring
4429	A	Fangstlokalitet	Ikke gjenfunnet		
4591	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
5110	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
5111	A	Gravminne	Intakt	Nei	
5112	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
5115	A	Gravminne	Intakt	Nei	
5119	A	Rydningrøyslokalitet	Forbedret	Nei	Skjøtsel
5120	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
5124	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
5125	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
5126	A	Gjerde/innhegning	Intakt	Nei	
5129	A	Gravminne	Intakt	Nei	
5136	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
5140	A	Gårdsanlegg	Skadet	Nei	
5149	A	Rydningrøyslokalitet	Skadet	Nei	
5571	A	Forsvarsanlegg	Intakt	Nei	
14250	A	Gravfelt	Skjemmet	Ja	Fritidsaktiviteter
14251	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
14938	A	Gravminne	Skadet	Nei	
14939	A	Gravminne	Skadet	Nei	
14940	A	Gravminne	Intakt	Nei	
14941	A	Rydningrøyslokalitet	Skadet	Nei	
14943	A	Utmarkskulturminner	Intakt	Nei	
14947	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
14948	A	Gravminne	Skadet	Ja	Skogbruk
14958	A	Forsvarsanlegg	Skadet	Nei	
14959	A	Gravminne	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
14970	A	Gårdsanlegg	Skadet	Nei	
14971	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
14974	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
14980	A	Gravminne	Intakt	Nei	
14983	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	

14985	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
14986	A	Gravminne	Skjemmet	Ja	Fritidsaktiviteter
24736	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
24740	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
24743	A	Gravminne	Intakt	Nei	
24744	A	Gravminne	Intakt	Nei	
24746	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
24748	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
24750	A	Gravminne	Skadet	Nei	
24752	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
24753	A	Gravminne	Intakt	Nei	
24757	A	Gravminne	Skadet	Nei	
24771	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
24778	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
24781	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
24783	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
24784	A	Gravfelt	Skjemmet	Nei	
24785	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
24788	A	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Ja	Bygg/anlegg- industri/vei
24789	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
24790	A	Gravminne	Intakt	Nei	
24792	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
24795	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
34579	A	Gravminne	Intakt	Nei	
34582	A	Gravminne	Skadet	Ja	Ukjent
34588	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
34589	A	Gravminne	Ikke gjenfunnet		
34590	A	Gravminne	Skadet	Ja	Sammensatt skadeårsak
34597	A	Gravminne	Skadet	Nei	
34598	A	Bautasteinslokalitet	Intakt	Nei	
34600	a	Forsvarsanlegg	Intakt	Nei	
34602	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
34603	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
34606	A	Gravminne	Intakt	Nei	
34611	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	

34612	A	Gravminne	Skadet	Ja	Bygg/anlegg- industri/vei
34614	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
34620	A	Utmarkskulturminner	Intakt	Nei	
34622	A	Utmarkskulturminner	Ikke gjenfunnet		
34633	A	Gravminne	Skadet	Nei	
34634	A	Gravminne	Skadet	Nei	
34636	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
43954	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
43959	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
43961	A	Gravminne	Skadet	Nei	
44611	A	Gravminne	Skadet	Nei	
44614	A	Gravminne	Skadet	Nei	
44623	A	Gravminne	Intakt	Nei	
44626	A	Rydningrøyslokalitet	Skadet	Nei	
44628	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
44630	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
44632	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
44633	A	Gravminne	Skadet	Nei	
44637	A	Utmarkskulturminner	Intakt	Nei	
44646	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
44647	A	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Ja	Sammensatt skadeårsak
44649	A	Gårdsanlegg	Skadet	Ja	Fritidsaktiviteter
44651	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
44652	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
53704	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
53705	A	Gravminne	Skadet	Ja	Fritidsaktiviteter
53707	A	Gravminne	Skadet	Nei	
53708	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
54372	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
54374	A	Gravminne	Intakt	Nei	
54375	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
54377	A	Gravminne	Intakt	Nei	
54385	A	Gravminne	Intakt	Nei	
54386	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
54387	A	Gravminne	Skadet	Nei	
54388	A	Gjerde/innhegning	Intakt	Nei	

54392	A	Utmarkskulturminner	Intakt	Nei	
54403	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
54412	A	Bosetning-aktivitetsområde	Ikke gjenfunnet		
61009	A	Utmarkskulturminner	skadet	Nei	
61012	A	Gravminne	Skadet	Nei	
61013	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
61017	A	Gravfelt	Skjemmet	Nei	
61019	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
61021	A	Gravminne	Intakt	Nei	
61026	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
61161	A	Gravminne	Skjemmet	Ja	Fritidsaktiviteter
61167	A	Bergkunst	Intakt	Nei	
61171	A	Gravminne	Intakt	Nei	
64780	A	Gårdsanlegg	Skadet	Ja	Jordbruk
64781	A	Gjerde/innhegning	Intakt	Nei	
64783	A	Gravminne	Skadet	Nei	
65906	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
65909	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
65917	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
65919	A	Gravminne	Skadet	Nei	
65922	A	Båtstø-anlegg	Intakt	Nei	
65930	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
65932	A	Gravminne	Skadet	Nei	
65935	A	Gravminne	Intakt	Nei	
65936	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
65943	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
65945	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
72397	A	Gravminne	Skadet	Nei	
72401	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
72405	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
72414	A	Gravminne	Intakt	Nei	
72416	A	Gravminne	Skjemmet	Nei	
115726	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
117461	A	Gravminne	Intakt	Nei	
117467	A	Gravminne	Intakt	Nei	
139579	A	Bosetning-aktivitetsområde	skadet	Nei	
139580	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
142251	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	

142252	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
142268	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
142270	A	Kullfremstillingsanlegg	Intakt	Nei	
142289	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
142300	A	Kullfremstillingsanlegg	Intakt	Nei	
143568	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
143570	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
160553	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
171177	A	Gravminne	Intakt	Nei	
171178	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
171179	A	Dyrkingsspor	Tapt	Ja	Dispensasjon
171721	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
171722	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
173803	A	Kokegroplokalitet	Intakt	Nei	
173840	A	Dyrkingsspor	Intakt	Nei	
176371	A	Gårdsanlegg	Intakt	Nei	
178081	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
178085	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
178225	A	Gårdsanlegg	Tapt	Ja	Dispensasjon
178363	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
178384	A	Kokegroplokalitet	Tapt	Ja	Dispensasjon
178831	A	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
212496	A	Gravminne	Intakt	Nei	
212772	A	Dyrkingsspor	Intakt	Nei	
213656	A	Rydningrøyslokalitet	Skjemmet	Ja	Bygg/anlegg- industri/vei
213659	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
213663	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
213664	A	Gravminne	Intakt	Nei	
213665	A	Gravminne	Intakt	Nei	
213667	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
213669	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
213663	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
213664	A	Gravminne	Intakt	Nei	
213665	A	Gravminne	Intakt	Nei	
213667	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
213669	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
216291	B	Røysfelt	Intakt	Nei	
216629	B	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	

219169	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
219716	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
223209	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
223217	A	Kokegroplokalitet	Intakt	Nei	
223222	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
223275	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
223962	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
225605	A	Veganlegg	Intakt	Nei	
213663	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
213664	A	Gravminne	Dispensasjon, ikke fjernet	Ja	Dispensasjon
213665	A	Gravminne	Intakt	Nei	
213667	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
213669	A	Gravfelt	Intakt	Nei	
216291	B	Røysfelt	Intakt	Nei	
216629	B	Rydningrøyslokalitet	Intakt	Nei	
219169	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
219716	A	Røysfelt	Intakt	Nei	
223209	A	Røysfelt	Dispensasjon, ikke fjernet	Ja	Dispensasjon
223217	A	Kokegroplokalitet	Dispensasjon, ikke fjernet	Ja	Dispensasjon
223222	A	Bosetning-aktivitetsområde	Dispensasjon, ikke fjernet	Ja	Dispensasjon
223275	A	Bosetning-aktivitetsområde	Dispensasjon, ikke fjernet	Ja	Dispensasjon
223962	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
225605	A	Veganlegg	Intakt	Nei	

9. Kilder

Aurenes, Ola: "Høyland gards- og ættesoge gjennom 400 år". Utg. Høyland kommune. 1954.

Fra haug ok heidni. Tidsskrift for Rogalands arkeologiske forening. Nr. 3,1997. Sandnes. Arkeologi - naturhistorie - kulturhistorie.

Kunnskap, Identitet, Verdiskaping. Kulturminneplan Forsand kommune 2019.
[Forsand kulturminneplan O ny2.indd \(sandnes.kommune.no\)](#)

Lokalhistoriewiki. [Lokalhistoriewiki.no](#)

Myhre, Bjørn: "Funn, fornminner og ødegårder". Utg. (Stabenfeldt). 1972.

Nasjonal [produktspesifikasjon](#) for arealplan og digitalt planregister.

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Rogaland. Riksantikvaren. Rapport 2021.

Regionalplan for kulturmiljø. Rogaland fylkeskommune. Høringsforslag. [Regionalplan for kulturmiljø - utkast til høyring - Rogaland fylkeskommune \(rogfk.no\)](#)

Riksantikvaren. Nasjonal kulturminnedatabase - Askeladden. [www.asketadden.ra.no](#)

Sandnes kommune. [Kommunekart](#)

Sandnes kommune - kulturminneplan:

https://www.sandnes.kommune.no/contentassets/3538bf9918b046d38203ece1ca353798/kulturminneplanen---forslag-revidert-i-trad-med-kommunestyrevedtak-25.04.2022_.pdf

Store norske leksikon. [SNL](#)

SWECO. Miljøovervåkingsprogram - Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner. Rapport fra registreringer 2017. Sandnes kommune.

Wikipedia. [Wikipedia.no](#)

10. Vedlegg - registreringskategorier

Tilstandstype (Lok)	Forklaring
Dispensasjon, ikke fjernet	Det er gitt tillatelse til inngrep i, eller fjerning av, kulturminnet, men det aktuelle tiltaket er ikke gjennomført
Forbedret	Kulturminnets tilstand er forbedret i forhold til sist registrerte tilstand
Ikke gjenfunnet	Kulturminnet kan ikke lokaliseres/ gjenfinnes
Intakt	Kulturminnet er tilsynelatende urørt
Skadet	Kulturminnet er skadet ved naturhendelser eller menneskelige inngrep som forringer dets tilstand. Overpløyde kulturminner i dyrka mark skal defineres og registreres som skadet.
Skjemmet	Forsøpling og/eller visuell forringelse av kulturminnet, dets sikringszone eller omgivelser
Tapt	Kulturminnet er tapt/ borte
Tildekket	Kulturminnet er skjult under, eller gjenfylt med, blant annet jordmaser, grus eller byggematerialer. Kategorien omfatter også intensjonell tildekking av kulturminner i forbindelse med sikring, slik som i tilfellet bergkunst. Tildekking omfatter ikke naturlige prosesser som sedimentasjon og biologisk vekst

Tilstandsårsak	Forklaring
Barmarkskjøring	Skade eller tap forårsaket av kjøring utenfor vei
Bygg/anlegg, industri/vei	Skade eller tap som følge av større offentlige og private utbyggingsprosjekter
Byggeaktiviteter	Skade eller tap som følge av blant annet mindre privat nybygging eller utvidelse, for eksempel bolig, campingplass, hytteanlegg, hageanlegg, bryggeanlegg, garasje samt adkomstvei
Dispensasjon	Tap eller skade som følge av gitt dispensasjon (tillatelse) til inngrep i kulturminnet
Dyreaktiviteter	Skader påført av ville dyr, insekter mm
Fritidsaktiviteter	Skade eller tap forårsaket av friluftsliv, for eksempel tråkk, sti, utkikkspunkt, skilting, rasteplass, bål plass og leirplass
Gjengroing	
Hærverk	Intensjonell skade på kulturminnet
Intakt	Kulturminnet er ikke skadet eller tapt. Skal kun brukes i kombinasjon med tilstandstype intakt
Jordbruk	Skade eller tap som kan oppstå som følge av blant annet pløying, dyrking, nydyrking, tildekking, planering, deponering av masse, husdyrhold, beite og opparbeiding av landbruks- eller adkomstveier
Kriminalitet	Skade eller tap som skyldes forsettlig inngrep, for eksempel tagging, plyndring og tyveri
Materialuttak	Skade eller tap som følge av blant annet masseuttak og grustak
Metallsøk	Skade som følge av metallsøking på kulturminnet.
Militær virksomhet	Skade eller tap som oppstår i forbindelse med militærøvelser eller annen militær aktivitet

Tilstandsårsak	Forklaring
Naturprosesser	Skade eller tap som skyldes naturlige årsaker, for eksempel rotvelt, flom, erosjon, gjengroing, forsumping, skogbrann, ras og nedbryting. Ikke erosjon i forbindelse med vassdragsregulering
Sammensatt skadeårsak	Flere skade- eller tapsårsaker finnes, og det er vanskelig å identifisere hovedårsaken.
Sikring	Tiltak for å bevare kulturminnet
Skjøtsel	Endringer (positive eller negative) i forbindelse med vedlikehold og utbedring av kulturminnet
Skogbruk	Skade eller tap som oppstår i forbindelse med skogsdrift, for eksempel nyplanting, markberedning, hogst, bruk av vinsj, kjørespor/ slitasje og skogsveier/ adkomstveier
Tilrettelegging	Tiltak i forbindelse med tilrettelegging for publikum
Ulovlig fjernet	Kulturminnet er ulovlig fjernet
Utbedret/ rettet	Kulturminnets tilstand er bedret som følge av utbedring eller retting
Vassdragsregulering	Tap eller skade som følge av erosjon i forbindelse med vassdragsregulering
Ukjent	Årsak til tap eller skade er ukjent

Arealbruk	Forklaring
Beitemark	
Boligområde	
Brakkland (tidligere dyrket)	
Dyrket mark/åker	<i>Innmark</i>
Fjell/vidde/hei	
Gjengroingsområde	<i>f.eks. pionervegetasjon, buskvegetasjon, kratt og ung løvskog</i>
Grøntområde/offentlig areal	
Hav, sjø	
Hytteområde	
Innsjø, vassdrag	
Kirkegård	
Marginalområder ved kysten	
Militært område	
Myr	
Næring/industri/massetak	
Randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)	
Skog	
Skog; produktiv/hogstfelt	
Strandsone/elvbreidd	
Tun, hage	
Vei/jernbane	

